

KËNGË III.

Ali Beg Toptáni

Po si kūr Shkjtārēt çë luftúan akjë burrërisht kúndra Túrkut, më të shumë në vónë múarën besën e armikut? — Kësáj pyetje përgjégjet Príndi me pak fjálë, túe kujtuar shkákun për të çilin u prish bésa e më se më kjít në shësh púnën se shumë Shkjtārë u bën myslimán edhé pa dítur. — Rrëfjen fort të búkurën historí të Ali Beg Toptánit, i biri i sprásmë i Tanúsh Muzakjës Topia e i Mamízës, mótrë e Skanderbégut, të l' çilëvet dëftón të sprásmen përpjekie, pára lúftës çë bëri Túrkjit të zótra të Krújës.

Ûnë ndíhesha atë hérë
si i përétur, çë te gjúmi
po shéh ëndërra, è m'i dúket
se vë búzën ndë një krúa
5 ngā të ftóhtë edhé të thiéllët
burón újët, è nuk nglínjet
túke pír, se atý për 'tý
gúrra mén è aí sã sgjónet
e kã gójën shkrúmp è glúhën
10 të nkjurdhíturë në kjéllzë.
Fjála e lártë e látës l' ím,
më, ç'e gjégjesha, më shumë
mua më këndej e dhëshíri
po më shtónej për të dzënë
15 gjíthë ató ç'ái fórt búkurë

CANTO III.

Ali Beg Toptani (vv. 992)

ARGOMENTO

Come mai gli Albanesi, che pur sostennero tante lotte contro i Turchi, adottarono poscia, in sì gran numero, la religione dei nemici?— A questa domanda il padre risponde accennando, in poche parole, alle cause che determinarono l'apostasia, e specialmente rileva il fatto che molti Albanesi divennero musulmani senza saperlo. — Narra a proposito la magnifica storia di Ali Beg Toptani, ultimo figlio di Tanush Musacchio Topia e di Mamiza sorella di Scanderbeg, dei quali descrive l'estremo incontro prima della battaglia, che rese i Turchi pradori di Kroja.

In quel momento io mi sentivo
come un assetato che, mentre dorme,
sogna di continuo, credendo
di appressare le labbra ad una fonte,
5 dalla quale fresca e limpida
sgorga l'acqua, e non si soddisfa
bevendone, poichè d'improvviso
la corrente vien meno ed egli si desta
ed ha la bocca arida e la lingua
10 attaccata al palato.
L'alta parola del padre mio,
a misura che l'ascoltavo, sempre più
mi diletta ed il desiderio
in me accrescevasi di apprendere
15 tutto ciò che egli, con eletta forma,

na rrëfyej; è prân kështú
érdh 'é e nisa: — Túe përmëndur
me sã ndër è burrëri
trímat t'ánë i rríjlin m'bállë
20 Mahométit, ù po bíndem
si e Shkjiptarëvet një pjësë
móri fën e armíkut t'égër,
túkë lënë atë të vjétrën,
për të tsflën nuk kurséu,
25 jètë è gják! Me psherëlmë
m'u përgjékj aì: — Në rrójë
po më klófshe të të Lártit
për gjíth mónë, ò bíri i jím,
edhé tí mós dzëfshe kùrr
30 mos e dzëfhe kùrr prej védit
se një e kékje shúmë e mádhe
münt të shtynjë me pahír
dhé në dérë të skuzúame
të më t' áshpërit armík.
35 Po ku dólli kórdha e thýerë,
edhé fríka s'bëri púnë,
u këllít e búta fjálë
e të dīshmit, dó e dinácut,
sã disãve u dúk se kjíelli
40 ánën mbān e muudësōrit;
edhè sã disā, për t'vjèftur,
m'údhë e pān të fēs këthímin,
për më klënë më një rrádhë
me të húajin ç'i rā sýpër;
45 mos t'e kíshën më mbi kjáfën
si pushtónjës è të zót.
Me t'padíjtur dó të tjérë,
edhè më se më t'padáshur,
sã po u ndódën isllamítë,

ne raccontava ; quindi in questa guisa
avviai di nuovo il discorso : — Nel pensare
con quanta dignità e con quanto coraggio
i nostri eroi abbiano resistito
20 a Maometto, io mi meraviglio
come una parte degli Albanesi
siasi convertita alla fede del barbaro nemico
abbandonando quella antica,
per la quale non era stata avara
25 nè di vite nè di sangue ! — » Con un sospiro
mi rispose egli : — Sotto la protezione
dio Dio possa tu essere
in ogni tempo, o figlio,
e possa tu non apprendere giammai,
30 possa non apprendere mai da te stesso
che una grave sventura
può spinger l'uomo contro voglia
anche davanti all'evitata porta
del più crudele nemico.
35 Ma là dove la spada s'infranse
e dove a nulla valse il terrore,
insinuossi la parola mite
del sapiente, o magari dell'astuto,
sì che a molti parve che il cielo
40 parteggia per il vincitore ;
e sì che molti, per proprio vantaggio,
credettero opportuna l'apostasia,
per essere nello stesso grado
col nemico che li aveva oppressi,
45 a fine di toglierselo d'addosso
qual dominatore e qual padrone.
Senza pur saperlo alcuni altri,
più che senza volerlo,
vennero a trovarsi islamiti per caso,

- 50 si do t'thóm tashtí, tue fólë
për atë Alí Bég Toptánin,
prej të tsílit ká rriedhímin
një ngá físet më t'mëdhénjë
çë nderójën dhëuthin t'ënë.
- 55 Kūr ngá Krúja e shëjtërúame,
çérdhe e t'ndritëshmit petrít,
me sý t'únjëtë é ndër lóte
dúalen trímat, ç'akjë kóhë
me lëvdí të mádhe e mprójtin
- 60 sá edhé ndënjtí si një gúmë
e patúndëshme ndër válët
të trazúame t'dëjtít t'zì ;
tek ajò ndë vónë e háptë
hýrën Túrkit, si një lúm,
- 65 çë, për bórë t'shkrime i frýtur
dél jáshít ëmës è rrëmbýeshëm
liáshkat thén è vërshón árat
me të túrbullën kurrní,
túe rrënúar kalíve è bána,
- 70 vátha, stáne edhè kësólla ;
túke mbítur túfa délesh ;
túke shkúlur pémë è líse.
Atò bísha, si n'përitë
me pabésë e vrân të tërë
- 75 ushtërín çë múndi fáti,
jò e Haldúpit trimëria ;
me pabésë ashtú u lëshúa
për mbi shpít, túe prër, tue thërrur
plékjë è zónja è kalamánjë ;
- 80 túke vjédhur, tue rrëmbýer
tue përdérdhur te gjíthë ánët
zjárm è t'shkJýmur è mëndërë.
Nëpër tým è fláka n'kjéll

50 come dirò ora, parlando
 di quell'Alì beg Toptani,
 dal quale trae l'origine
 una delle stirpi più illustri
 che onorano la nostra terra diletta.

55 Allorchè dalla sacra Kroja,
 nido dello sparviero glorioso,
 ad occhi bassi e pieni di lacrime
 se ne uscirono gli eroi, che per tanto tempo
 e con tanto onore l'avevano difesa,

60 sì che essa avea potuto resistere, quale scoglio
 immobile fra le onde
 sconvolte del negro mare;
 in quella città finalmente aperta
 irrupero i Turchi, come un fiume

65 che, gonfio per disciolte nevi,
 straripa e con violenza
 abbatte gli argini ed allaga i campi
 con la torbida corrente impetuosa,
 distruggendo capanne e casipole,

70 ovili, rifugi di mandriani ed abituri;
 facendo sparire interi branchi di pecore;
 sradicando alberi fruttiferi e querceti.
 Quelle belve, come nell'agguato
 avevano massacrato tutta a tradimento

75 la schiera che solo il fato aveva vinta,
 non già il valore dei Haldupi;
 così pure, contro ogni patto, scagliaronsi
 sulle case, uccidendo e scannando
 vecchi, donne e fanciulli,

80 rubando e saccheggiando,
 spargendo da per tutto
 l'incendio, la distruzione e il terrore
 Tra fumo e fiamme al cielo

- bríma çóheshín è vāje ;
85 tóka drídhej è gjëmój
edhè rrúgëshit ndë préva
rrídhěj gjáku. Ō dítë e zézë,
ō e tmerúame dítë e nëmurë
e farímit t'Shkjipërís !
90 Vrfk kjytézës rregjërōre
Jenitsërët gjíthë i shprýhen,
po si váthës úlkjish túba ;
ndërsā zónjës s'mírë t'shókje
thót Tanúsh Muzákj Topíja :
95 — Érdhi kóha, o zónja, e jíme
për me u ndájtur ná mbi dhë ;
po për pák, sé për gjíth mónë
më përpára se të ngrýset
do t'bashkónemi paméta
100 te ku Gjíni i jínë i dáshti
è të tjërë tríma t'lértë
na përesín. Çë na mbéltí
më në bótë? À túrpë, á vdéke.
Vdésím prān ! Atë çë dúhej
105 ngjër më sót e bëm ; ndë vónë
klóft ashtú si ká me klënë ;
sè në dórë të të Lárlit
fáti rrí è do t'úlim bállët...
È Mamíza atíj : — Trí hérë
110 lúmi tí, kuróra e jíme ;
lúmi lí, çë túe luftúar
kë t'e lësh fisníken jétë ;
po si trím è zót i máth,
ndër të vrārë é të varrúamë
115 prej mizóres kórdë t'ënde !
Kúsh e dī si kám të sósë
ünë e shkjýmta, è si ky i vógëll

salivano urla e lamenti ;
85 tremava la terra e rimbombava,
e per le strade a rivi
scorrea il sangue. O giorno funesto,
o terribile giorno maledetto
della distruzione dell'Albania !
90 Tosto il castello reale
i giannizzeri in massa assalirono,
come torma di lupi che assalta l'ovile,
mentre con la nobile consorte
parlava Tanùsh Musacchio Topia :
95 — È giunta l'ora, o donna,
di separarci in sulla terra :
ma per breve tempo, poichè in eterno,
prima che ancor venga la sera,
noi saremo uniti di nuovo
100 là dove il nostro Gino amato,
ed altri grandi eroi
ne attendono. Che cosa ci è rimasto
oramai nel mondo ? O l'onta, o la morte.
Si muoia adunque ! Tutto ciò che era possibile
105 fino ad oggi abbiám fatto, ed oramai
è tempo che avvenga ciò che deve avvenire ;
e poichè nelle mani di Dio
sta il fato, a noi non resta che piegare la fronte...
E Mamiza a lui : — Tre volte
110 te beato, o mio consorte ;
beato te che combattendo
lasceraí la nobile vita
da valoroso e da gran signore,
fra i morti ed i feriti
115 per opera della tua spada tremenda !
Ma chi sa quale fine sia riserbata
a me misera ed a questo infante

- çë na fáli Zoti t'sprásmin
jò përgás njëmént!... O kjýkje!...
- 120 Te ku váte Gjérgji i jýnë
çë s'e shóh? — Af po vjén
të të fálet. Báshk me múa
do të bjérë... Sa përgtýj
mótrë e lárt e Skanderbégut
- 125 zónjë e jíme s'ká këshíll
cë të t'dúhet. Fjála e jónë:
« Na nuk ípemi të gjállë! »
Thíkën dzá, përgtýj è foshnjën...
Nuk dëmp dot... Yn' Zót e shéh!
- 130 N'grýkë e móri è thá: — Fatkékje-
s'ësht mbarímí çë kujtóje
kúr, përgánë s'mjérës ëmë,
çë rrój vétëm me shpëresë
të duróshme, atjë në Mátëje,
- 135 sí një e héshme trundafíle
në lulíshte t'përkujdésurë,
tí më rríteshe te trúja
midís málevel. Disá
fshehurísht përgtýj shamtijën
- 140 tríma t'fórtë, è disá zónja
përgtë rë te shpít e 'týre
t'ëndërijën. Si nuk déshe
atë djálë të Venjérit,
çë te trímat ish i pãr
- 145 'ndër të páre n' Venelí?
Tek af kjýtét i lùm
i luánit sbëjt fleták,
ndónse e zýmtë përgtë rënët
të kësáj të vjétrë Krújë,
- 150 sót do t'íshe jásht rrëzíkut,
e rrethúame prej fëmíjës

che Iddio ne ha concesso ultimo
e non certo per nostro gaudio!... Me misera!...

120 Ma dove è andato il nostro Giorgio,
che non lo vedo? — Egli verrà tra poco
a chiederti commiato. Al mio fianco
cadrà... Per quel che ti riguarda,
o nobile sorella di Skanderbeg,

125 o sposa mia, non ha consiglio
di cui tu abbia bisogno; è nostro motto:
« Noi non ci arrendiamo vivi »
Prendi questo pugnale, per te per il piccino...
Non fa dolore... Iddio lo vede!

130 La strinse al petto e disse: — O sventurata,
non era questa la fine che tu immaginavi
allorchè presso la dolente madre,
la quale viveva solo di speranza
paziente, là nella Màtia,

135 come una rosa gentile
in un giardino ben coltivato,
tu mi crescevi dentro la torre
in mezzo ai monti! Molti
di nascosto per te sospiravano

140 giovani gagliardi, e molte matrone
quale nuora nelle proprie case
ti sognavano. Perchè non hai preferito
quel figlio di Veniero
che dei valorosi era il primo

145 fra i primi in Venezia?
In quella città felice
del santo leone alato,
quantunque dolente per la caduta
di questa antica Kroja,

150 tu saresti oggi al sicuro,
circondata dai figli

- çë me mall do të përpíkjej
për më t'dënë ngushëllím.
155 È ti väll edhë për múa,
fórt e prékurë në zëmbërë,
do t'i thóshëje, túe fólë
për kresníkët e lírís
çe te lúfta e sprásme u vrân
burrërisht. Edhé të tjéra
160 do t'i shtóje, túe kujtúar
se t'njì fárie é t'njì gjáku
të dý pópujit çë rrojën
te dý brégjet t'Adriatíkut,
kánë të dúhen po si vllézërë
165 t'i ndihmójën njëri t'jélërit,
é ndë vónë të bashkónen
për me dálë fakjebárdhë
kúndra armíkut të përbashkëm,
ç'è sot Túрку é çë do t'jët
170 Shkjáku néstër edhé Gréku...
U përgjékjë atij e bija
e Voisávës : — Nuk çëmóhet
pas rrënésës jeta e jónë.
Pak m'e glátë é pak m'e shkúrtërë
175 të mbaronjë ká një hérë.
Po vélén pás mirakëndës
më të dëndur e të plótë
çë na vjén ngā ajò é núk fiket
báshk me t'ímtëm te kujtími.
180 Për një vít níë grímë e kóhës
çë kalón ashtú si n'ëndërrë,
edhë bën sã për një kjínt
po një vít me dashurí.
Kúsh si ti ? Për shpýrt të máth
185 si për zëmbërë é për mënde ;

che con affetto si sforzerebbero
a darti qualche conforto.
E tu forse anche di me
155 diresti loro, raccontando,
con cuore commosso,
le imprese dei campioni della libertà,
caduti nell'ultima battaglia
da valorosi. Ed altre cose
160 aggiungeresti, ricordando
che di una stessa stirpe e del medesimo sangue
i due popoli che vivono
sulle due rive dell'Adriatico,
hanno il dovere di amarsi come fratelli,
165 di aiutarsi a vicenda
e di unirsi alla fine,
per riuscire vincitori
sul comune nemico,
che oggi è il Turco, ma che sarà
170 lo Slavo domani ed il Greco...
Rispose a lui la figlia
di Voisava: — Non si apprezza
per la sua durata la vita nostra.
Un pò più tardi ed un pò più presto,
175 deve pur finire una volta.
Ma essa vale a seconda del piacere
più intenso e più completo
che ne adduce e che non si dilegua
nel ricordo col dileguarsi dell'attimo.
180 Per un intero anno ben vale un istante
che fugga come in un sogno,
e per tutto un secolo
un anno solo che trascorra in estasi d'amore.
Chi ti somiglia? Per grandezza d'animo,
185 come per coraggio ed intelligenza,

- për të búkurit të kúrmit,
si për rrjédhën mbretëröre,
mosnjeri të dél përpára.
Nuk e páti kúrr një grúa
190 fátim t'im, é mbi të gjitha
ndíhem ünë fórt krenāre,
edhé sól, të jēm jót'shókje.
Për të mbrāmen hérë u púthën
te dý fákjet é në bállë.
- 195 Túke klār pastáj mëndéshta
i dhà djállëthin. Më dúarë
trími e móri edhé me búzët,
si më gás, i préku sýzit,
si më gás çë nuk i fshíhëj
200 aspák brëngën ç'i gríj shpýrtin.
Pa një fjálë é kékj i sbët
j-a mbështéti prān në gjí
zónjës s'vétë, ç'e përiti
me një drídhmë. Ndër'të déra
205 dálë é dálë u háp, è i véshur
nd'ármë arënzí të shkëlzýshëm,
shkrónjësh t'árta t'sbukurúame,
u dúk Gjérgji, edhé í ndërdýshëm,
kúr atjè edhè pā t'játin,
210 në prāk mbéti. Djálë i búkur,
i skëndósh, i lárt, i dréjt,
si një lís i rí te máli,
nuk í kísh trí herë pësāt
mbúshur dót, edhè ndër trímat
215 më të mírë ài kísh émbër,
sé kísh zënë me e fitúar
kjýsh te díta kúr, ndër plékjè
è të páre ngjéshi brézin,
edhè móri shpátë é shtizë

per venustà di corpo,
come per la regale origine
non v'ha alcuno che a te prevalga.
Non ebbe mai altra donna
190 la mia fortuna e su tutte le altre
io mi sento assai altera,
anche oggi di dirmi tua sposa.
Si baciaron per l'ultima volta
sulle guance e sulla fronte.
195 Poscia piangendo la nutrice
a lui porse il bambino. Fra le braccia
lo prese l'eroe e con le labbra
gli sfiorò gli occhi, con un sorriso incerto,
con un incerto sorriso, che non nascondeva
200 per nulla l'affanno che gli straziava l'anima.
Senza dir verbo ed assai pallido
lo depose quindi sul seno
alla donna sua, che lo accolse
con un tremito. Frattanto l'uscio
205 si schiuse lentamente e vestito
d'armi di brunito acciaio,
ornate di aurei disegni,
apparve Giorgio, il quale titubante,
avendo ivi scorto anche il padre,
210 si fermò alla soglia. Giovinetto avvenente,
robusto, alto e diritto
quale quercia novella sul monte,
non aveva ancora i tre lustri
raggiunti, eppure fra i valorosi
215 più noti avea già nome,
che si era sforzato di acquistarselo
fino dal giorno in cui, al cospetto degli anziani,
e dei primati, si era messa la cintola al fianco
ed avea impugnato la spada e la lancia,

- 220 brënda klíshës të shën Gjinit.
Pás të t'gjíthëve mendímit
fórt i glísëj Skanderbégut
t'asāj móshe, é me t'vërtétë
shúmë i kísh t' mádhit úngël
- 225 në fytÿrë edhé në shtat,
më se më te dríta e sÿvet.
— Èja o bîr ! i thá Tanúshi.
Përkrenären vezullöre
lá mbí shtrójën gûri t'bárdhë ;
- 230 è sã u fál me ndër të játit,
rà te këmbët të Mamízës
túke i thënë : — O zónja mëmë,
më bekó, të këm fukjin
çê më dúhet, si atë hérë
- 235 kûr u nîsa për të párën
kúndra armíkut. — Pátsh urátën,
bîri i jím ; më pátsh urátën,
e t'ÿn' Zóti, ashtú si t'jáp
atë t'ímen... Çóhu é puthmë,
- 240 bîr i dáshur më se jéta,
bîr i búkur më se díelli,
bîr i mírë më se dríta.
O çê krÿp të parrëfÿeshmë !
Gjelbërón sã dúket ár.
- 245 O çê bállë thrón i mëndëjes,
për kurórë të njî rrëgji !
O çê sÿ shkÿipónje t'zézë
búrra è grã për të pushtúar !
Atë tufëzë tré vétësh,
- 250 në të tsílën gjíthë e jëtës
i përmlídhej dashuríá,
rríj Tanúshi túe vërrëjtur,
si në sbÿrt i márrë, è i klāj

220 dentro la Chiesa di San Giovanni.
Secondo il giudizio di tutti,
egli era assai simile a Skanderbeg
allorchè costui toccava la stessa età, ed invero
ben poco differiva dal suo grande zio
225 nell'aspetto e nella taglia del corpo,
e specialmente nel fulgore degli occhi.
— Entra pure, o figlio, gli disse Tanúsh.
L'elmo scintillante
depose egli sul suolo di bianca pietra,
230 ed inchinatosi con reverenza al padre,
si prostrò davanti a Mamiza
dicendole: — O Signora madre,
benedicimi, affinchè io abbia il coraggio
che mi occorre oggi, come mi benedicesti allora
235 che mossi per la prima volta
contro il nemico. — Abbi tu la benedizione,
o figlio, abbi tu la benedizione
del Signor nostro, così come io ti concedo
quella mia. Levati e baciami,
240 figlio a me più caro della vita;
figlio più bello del sole;
figlio buono più della luce.
Oh che capelli meravigliosi!
Biondeggiano come l'oro!
245 Oh che fronte, sede dell'intelletto,
degnà della corona di un re!
Oh che occhi di aquila bruna,
capaci di soggiogare uomini e donne!
Quel dolce gruppo di tre persone,
250 sul quale tutti della sua vita
accoglievansi gli effetti,
ammirava Tanúsh
come rapito nell'anima e gli gemeva

- nën pëkjërës zëmbra e thyerë.
255 Por e dindi xúrma e lúftës
edhè thá : — E t' Lártit fjála
u mbaróft tashtí!... Sí e gjégji
ngā ajò mēmëzë e brengósurë
è ngā vlláthi, me pahír
260 u ndā Gjérgjí è krýet e gjélbër
shpéjti mbulói me përkrenären,
çë shkëlkjéj si hýll me bísht,
edhè vate pas të jálit,
tue kujtúar se ndër të gjállët
265 nuk kish dót të shíbej më
me të dáshurit çë lëj.
Mesandái për mí kjtézën
lúzma e TúrkJëvet shtrëngónej,
kūr Tanúshi è djáli i t'ij
270 rān mbi 'lá të papëriturë.
Si kūr djelli dél në kjfëll
prej duhivet të trazúar,
ntréten mjérgullat, nga rrézet
të satrúame ; ashtú Haldúpët
275 pik së párit u shpërdān.
Po si mjérgulla më t'érta,
më të dëndura é të gjëra
túrren, érëshit të ngāme,
lúe gjëmúar edhè ndë vónë
280 atë sý të rruzullímit
e vrërojën, e mbështífillin
ndë një nāp e ngatërrójën ;
ashtú vála e Jenitsërëvet
më e tmeróshme edhè më e rréptë
285 práp u súl me bríma 'larta ;
po më kót ; kūr një shëgjéltë,
ç'ish në májë e helmatisurë,

sotto l'usbergo il cuore infranto,
255 Ma lo riscosse lo strepito della battaglia
ed esclamò: — Il volere di Dio
ora si compia!... A quel detto
dalla afflitta madre
e dal piccolo fratello a malincuore
260 si staccò Giorgio ed il capo biondo
coprì tosto coll'elmo
fulgido come un astro chiomato,
e seguì il padre,
ripensando che tra i vivi
265 non si sarebbe mai più incontrato
con i cari che abbandonava.
Frattanto intorno al castello
stringevasi la turba dei Turchi,
allorchè Tanúsh ed il suo Giorgio
270 d'improvviso li assalirono.
Come all'apparire del sole, nel cielo
sconvolto dalle tempeste
dileguansi le nubi, dai raggi ardenti
saettate, così i Haldúpi,
275 in sulle prime, si dispersero.
Ma come nuvole più fosche,
più dense e più vaste
accorrono, spinte dai venti,
tuonando, ed alla fine
280 quell'occhio dell'universo
oscurano ed avvolgono
ed in un velo nero lo avviluppano;
così l'onda dei giannizzeri
più terribile e violenta
285 ritornò all'assalto con alte grida;
ma indarno, fino a che una freccia,
che avea la punta avvelenata,

- váte é u fút tue vishkullúar
n'íjē tē djáhttē tē Tanúshit,
290 c'u lēkúnt pēr pák è rā
si i pikósur. Brēnda lédhit
sphéjt e bārtin. Nuk ankónej,
po edhè dúkej mē njē hérē
se prej várrēs s'pashēróshme
295 hjkjēj shúmē. Déshi t'píj
njē húrmē újē, è pósa vdékēja
núk ndzitój, pas dishirímit
ç'ái kísh tē gjēj pushím
pēr gjíth mónē, è n'dórē armíke
300 tē mós bíj, tùe klēnē i gjáll,
i thà Gjérgjit : Jám ýt'át
edhè pārsi i jýt. Digjomē,
è me thíkēn t'ēnde t'mpréhtēn
prit tē hóllin pē ngā i tsfli
305 víret jéta e jíme e shkrétē.
Mós mē lè kētu edhè mē
tē lēngónj, nē ti kē zēmbērē
búrri t'dhímshēm è tē mírē !
Vdíkj, kēshtú Tanúsh Topíja,
310 çē nuk pátí shók nē dhē.
I pafáti i bīr, si dúarēt
n'krýkj i lídhi è i mbýlli sýt,
mbí tē ftóhtit bállē e púthi
edhè thá : — Nē t'pasósēme
315 pákje u prēftē edhè pást drítē
shpýrti i íyt i mádhi, o táte,
n'atē vēnt tē lumbērís
çē fitóve é ku shpērēsē
kám tē vínj ũ vét pas téjet !...
320 Prān mbí TúrkJít u lēsbúa,
si shhjiponjē, è bēri plójē,

non andò a conficcarsi sibilando
nel fianco destro di Tanúsh,
290 il quale traballò alquanto e cadde
come colpito dalla folgore. Dentro la muraglia
tosto lo trasportarono. Non emetteva lamenti,
ma era ben manifesto
che della insanabile ferita
295 egli soffrìse troppo. Volle bere
una goccia d'acqua, e poichè la morte
non si affrettava, a seconda del desiderio
che egli avea di trovar riposo
per sempre ed in potere del nemico
300 di non cadere ancor vivo,
disse a Giorgio: — Io sono il padre tuo,
e sono pure il tuo principe. Obbedisci,
e col tuo acuto pugnale
spezza il debole filo da cui
305 pende ancora la mia povera vita.
Non lasciarmi qui più a lungo
a soffrire, se tu hai cuore
di uomo pietoso e buono.....
Così morì Tanúsh Topia
310 che non ebbe eguali in sulla terra.
Lo sventurato figlio, poichè le mani
in croce gli ebbe composte e chiusi gli occhi,
sulla gelida fronte gli depose un bacio
e disse: — In eterna
315 pace riposi ed abbia luce
la tua grande anima, o padre,
in quel luogo della gloria
che ti sei meritato e dove speranza
ho di venire io stesso dopo di te.
320 Poi si avventò contro i Turchi
come un'aquila e ne fece strage;

- por i hjeshti kúrmi i 'lji
s'u gjënt më. Guzimi é hóvi
të mprojtörëvet s'u prën.
- 325 Ishën pák é u dúkën shumë,
é rán gjithë atjè përpára
dërës s'mádhe túe lúftúar
Atë hérë e múarën Túrkjit
të përmëndurën kjtézë,
- 330 çë në kóhë fórt të vjëtërë
klé një Krónjë, a se faltóre
e kushtúame atjè Shëtúrni
prej Tyrrénëvet Pellásgë,
çë te fúshat e Tyránës
- 335 te ku rrjédhin Ishmi è Arzeni,
è në Toskëri të tërë
pátën vënt, edhé më pára
se të shkójën përtéj dëjtít
tek e búkura Itali.
- 340 Bën të gjithave rrëmújë
túe mos lënë atjè gjë sëndi,
si te nj'árë më të kórrë,
a në t'vjéla n'një vërështë
kúr i bñe një e zëshkë mjégullë
- 345 pupagjélash, çë të gjitha
hän è grijën è dëmtójtën,
sá edhé mbéte vëndi i shkrét
e sikúrse i përsullúam.
Mbás të tjerëvet atjè
- 350 Kapllán Kónja, anadollák
ngá më t'égërit, u shtý
báshk me Osmán Agá Rrahítsën,
një Shkjiptár i sllamizúar
kjýsh i vogël, kúr në dórë
- 355 rá të Túrkut vëndi i 'lji;

ma il gentile corpo di lui
non fu più trovato. L'ardire e l'impeto
dei difensori non vennero meno.
325 Erano pochi, e parvero molti,
e tutti caddero davanti
alla porta maggiore combattendo.
Allora i Turchi s'impadronirono
del celebre castello,
330 che in tempi antichissimi
era stato una Kronja, ossia tempio
consacrato ivi a Saturno
dai Tirreni - Pelasgi,
i quali nelle pianure di Tyrana,
335 dove scorrono l'Ishmi e l'Arzen,
ed in tutta la Toscaria
ebbero sede, ancor prima
di emigrare attraversando il mare
nella bella Italia (6).
340 Fecero preda di tutto
e nulla ivi lasciarono,
come in un campo prossimo alla mietitura,
o in una vigna prossima alla vendemmia,
allorchè vi si abbatte una negra nube
345 di cavallette, le quali ogni cosa
divorano e rodono e danneggiano,
sì che il luogo rimane deserto
e come se fosse stato percorso dal fumo.
Ivi dopo degli altri,
350 Kaplân Konja, un asiatico
dei più selvaggi, si spinse
in compagnia di Osman Agá Rahitsa,
albanese islamizzato
fin dalla tenera età, allorchè in potere
355 del Turco cadde la sua terra natia ;

- po nuk gjétën çë t'rrëmbëjën
përsë më nuk kish të mbārë.
Prān Halldúpi i hidëruar
nisi è thà : — Kètù mohúasi
- 360 Skanderbég u lë é kètù,
si kusār ài ndë shpéllë,
shúmë mót u prë pas lúftës,
po në mënt t'ij tue rráhur
si më mírë kúndra nësh
- 365 të kjëndrój é të na bëj
më të mádhin dëm. Ky vënt
është i gjárpërit një strófull
për të djégur sót !... É Osmani :
— Po kështú mós fól, o shók,
- 370 sè ky vënt me të vërtétë
është i ndërshëm mbí të tjërë,
edhé trímash po klë bánë.
Fjála e t'úrtit na mësón
é na thót : « Armíkun vríte
- 375 po me flálë mos t'e shāsh ».
Fáre tí s'kë prān të drëjt
të fláč kúndra Skanderbégut,
ç'u mundúa për dhë të vét
akjë mot. Si trím çë jë
- 380 njëh vëlësën të një trími
të pashók, é uróji véhtes
sā edhé tí t'i gláč atij !
Me një gās të kékj Kaplláni
j-u përgjékj : — Në mós të t'njibëja
- 385 mírë è mírë, o shók, do t'thóshëja
se edhè tí jë kjën mohúas.
Kush në sy m'levdón armíkun,
është armík për múa. Po dúket
pa ndyshím se gják kaúri

ma nulla essi trovarono da rubare,
poichè dentro non v'era più nulla.
Quindi il Haldúpo, pieno d'ira,
esclamò: — Qui il rinnegato
360 Skanderbeg nacque, e qui,
quale bandito in una spelonca,
per lungo tempo trovò riposo dopo le battaglie
meditando di continuo
come potesse meglio a noi
365 resistere e come arrecarci
il maggior danno. Questo luogo
è covo del serpente
da bruciare oggi!... Ed Osmanò:
— Or non parlare in tal guisa, o amico,
370 poichè questo luogo, a dir vero,
è onorando sovra ogni altro,
ed è stato sempre dimora di eroi.
La parola del savio ne ammaestra
dicendo: « Il nemico uccidilo pure,
375 ma non ingiuriarlo con parole ».
Per altro tu non hai ragione alcuna
di dir male di Skanderbeg,
il quale adoperossi in favore della sua patria
per tanto tempo! Da valoroso, qual sei
380 riconosci pure il merito di un altro valoroso
impareggiabile, ed augura a te stesso
di essere anche tu simile a lui! »

Con un sorriso maligno Kaplán
gli rispose: — Se io non ti conoscessi
385 molto bene, o amico, io direi
che anche tu sei un cane rinnegato.
Colui che loda il mio nemico alla mia presenza
è per me anche nemico. Ma si vede,
senza alcun dubbio, che sangue di giaurro

- 390 tyj të rrjéth, në rrëmba... È atij
prap Osmáni : S'dī për kókën !,
të së tsilës shtazë, o i dáshur,
ti kē gjákun. Po nuk dúhet
ndó një e mádhe hollësi
395 për me pâr, sâ shkjëpe gójën,
se me gjíthë se zëmbra e jóte
nuk ndryshón ngā zëmbra e bíchës
çë të dhà të shfeshmin ëmbër,
ti kē mënden e veshgjátit,
400 a do t' dáshtit brīsh të drédhurë,
— Pásha Alláhun, se të vráva !
Gráhu Túрку, si i tērbúam,
é mbi 'lë, me thikë n'dórë,
u vërsúl ; po burrërisht
405 e përfiti Osmán Rashítsa,
è përpára atij kjëndrói
si një trújë çë nuk túndet,
as përkúlet, kūr duhīa
ndësh i bīe. Të dy u përpókjën
410 me rrëmbím të mǎth si tērë
cë prej rësës jánë t' shtýjtur ;
si dy shkába çë ndër rēt
katsafýten, è ndë vónë
të dy u kápën, si gjërpīnjë
415 çë ndër bār mi bishlë të çúamë,
tue shgjetúar binjōret glúhë
të përgjákta edhë të zjárta,
me të hollë vishkullímë
hídhen, túrren njëri t'jétërit
420 é mbëshillen, è pëdrídhen
è ndërlíksen, è shtrëngónen
è kapshóhen, è përlýhen
me atë jargë helmatāre

390 scorre nelle tue vene... Ed a lui
di rimando Osman :—Io non so, per la mia testa!
di quale bestia, o caro,
tu abbia il sangue. Ma non richiedesi
un grande acume
395 per apprendere, sol che tu apra bocca,
che sebbene il cuor tuo
non sia diverso da quello della fiera
che ti ha dato il grazioso nome,
tua hai l'intelligenza dell'asino orecchiuto
400 ovvero del montone dalle ricurve corna.
— Che io possa vedere Allah! Tu sei morto!
Ruggì il Turco furibondo,
ed a lui, col coltello in pugno,
si avventò, ma da forte
405 ne sostenne l'urto Osman Rahítsa
e gli stette davanti
come una torre che non si scuote,
nè si piega, quando il turbine
la investe. Si assalirono
410 con grande impeto come due tori
spinti dalla gelosia ;
come due uccelli rapaci fra le nubi
si azzuffano, ed infine
si avvinghiarono come serpenti
415 che fra l'erba ritti sulle proprie code,
saettando le forcute lingue
insanguinate ed infuocate
con acuti sibili
si avventano, si scagliano l'uno contro l'altro,
420 e si avvolgono, si attorcigliano
e s'intrecciano e si stringono
e si mordono e s'imbrattano
con la bava velenosa

- ç'i kullón ngā t'mpréhtit dhëmbë.
425 Dy ndë një u rrëzúan në tókë,
è mbí Túrkun rríj Shkjiptári,
si rrí kjífti mbí një brëshkë;
è të ndziérrë atjè në gūr
do të dúkeshin më t'párën,
430 në të gjállë për një hérë
s'i kalzój, kúj t'u kish ndódhur,
t'ahtarísurit e 'týre.
Edhè pak è n'gjí t'Urívet
do t'kísh vátur me pahír
435 shpyrti i Túrkut, túke i dálë
për në húndëshit të hápta;
po e një fóshnje sokëllíma
u rá atýrëve në vésh
edhé mënden i tërhókji,
440 sã u lëshúan të dý è më këmbë
vrík u ngrénë túe përgjúar.
Sì pas gjójës rrín të lódhëtë
dy langónjë edhè në hie
po gulshójën, sã edhè dúket
445 se i pëlsét è i théhet íja,
shpéjt kërtséjën, në të t'zótit
vishkullínën, a në xúrmë
pylliatóreje atà gjégjen
prej së lãrgut ndëpër flétë;
450 ashtù máide u çúan è mbétën
atà dý, tua mbájtur frýmën.
Thót Osmáni:— Ō shók, nuk déshi
tásh Alláhu t'kísha gázin
të t'dërgója vét te jéta
455 çe s'marón; po do të bëhet
çë njëmënt è për l'u bër,
pas të shkrúamit, é shpërésa

che stilla dai loro acuti denti.
425 Avvinti insieme caddero al suolo
ma sul Turco stava l'Albanese
come il nibbio sulla tartaruga ;
e scolpiti nella pietra
sarebbero apparsi a prima vista
430 se vivi ad un tempo
non li avesse rivelati a chi si fosse ivi trovato
il loro respiro affannoso.
Ancor poco e nel seno delle Uri
sarebbe andata, contro sua voglia,
435 l'anima del Turco, uscendo fuori del corpo
attraverso le narici dilatate ;
ma il vagito di un infante
colpì l'orecchio all'uno ed all'altro
e ne attrasse l'attenzione,
440 sì che lasciaronsi ed in piedi
tosto balzarono origliando.
Come dopo la caccia si riposano stanchi
due levrieri ed all'ombra
ansano in guisa da parere
445 che voglia scoppiare e spezzarsi il loro fianco,
levansi di botto se del padrone
il fischio, o se fruscio
di selvaggina ascoltano
da lontano tra il fogliame ;
450 levaronsi così e se ne stettero
quei due, trattenendo il fiato.
Dice Osmano : — O amico, non ha voluto
ora Allah accordarmi il piacere
di mandarti io stesso alla vita
455 che non ha fine ; ma avverrà
quel che certamente deve avvenire,
secondo è scritto, e la speranza

- shúmë e híeshme è shúmë e búkurë,
me të sjéllë t'madhëruashëm
è fisník, è i thót: « — O búrrë,
495 më digjót pa m' prékur fáre.
Jám Mamíza, shókje e dáshurë
e Tanúsh Muzákj Topíjës,
jám e mótra e Skanderbégut,
edhè e jëma e atíj fatósi
500 ndëshkímtár të Ballabánit,
djálë i rí ç'u bë i padëkshëm
túke vdëkur burrërishtë
për atdhë. Te lúfta e sótëshme
edhè rá i lëvdòshmi ím zòt
505 báshk me Gjèrgjin t'im të rréptin,
një i vèrtét këlfsh luáni.
S'kám njeri tashlì: ky i vógël
Kostantínu më mbéti; i vétëm
ngushëllím i jétës s'zézë...
510 po çë tásh ù jám e zónja
të vrás véhten edhè djálin,
në tí bën një háp pèrpára — ».
Ajò flísëj kúr Kaplláni
i tërbúam se s'i kísh rënë
515 gjë në dórë për me e vjédhurë,
j-u vèrvít edhé prej kjáfet
një gushòrë t'paçëmúame
túke i shkúlurë, ngā katráfi
zónjën hódhi è i thá: « — Me t'tjèrët,
520 çë tí dësbe, shkó è mós dëmbu,
sè të vóglin gjarpëruásh
edhè dúa të çónj pas téje
tásh për tásh! — » Të lártashë brímë
grāsh të tútura këmbói
525 vëndi i ngúsht, è kjëni Túrk

d'alto decoro e molto bella,
di portamento maestoso
e nobile, e gli disse: « — O uomo,
495 ascoltami, senza pur toccarmi.
Sono Mamiza, sposa diletta
di Tanúsh Musacchio Topia ;
sono la sorella di Skanderbeg
e la madre di quell'eroe
500 punitore di Balabano ;
giovinetto che si rese immortale
morendo da forte
per la patria. Nella battaglia di oggi
è anche caduto il glorioso mio signore,
505 insieme al mio fortissimo Giorgio,
un vero nato da leone.
Non ho più alcuno adesso ; questo piccolo
Costantino mi è rimasto unico
conforto della mia vita misera...
510 ma in sull'istante io sono capace
di uccidere me stessa ed il fanciullo,
se tu osi avanzarti di un passo... — »
Essa ancora parlava quando Kaplán
furente di non aver rinvenuto
515 nulla da rubare,
le fu sopra e dal collo
una preziosa collana
strappatale, dalla botola
buttò giù la donna dicendo: « — Con gli altri
520 che tu hai amati, or vattene e non aver dolore,
che questo piccolo serpentello
vo' scaraventare dietro a te
senza indugio ! — » Di alte strida
di donne spaventate risuonò
525 l'angusto luogo, ed il cane Turco

- pa u lëvîzur më, si lîs
i shrrenjósur ngā rruféja.
— Êts te drékji ýt át, o shtázë!
Thà Shkjiptāri me t'përbúzur,
565 túke i rënë me një shkjëlm,
è gushōren e përgjākme
të Mamízës túke i márrë
prej gajófës i thá grāvet:
— Jù mós fólñi, në jù dhímbet
570 përr të vóglin. Ju bënj bē
përr të Mírín e Tomórrit
(è më vráft aì në e thévsha!)
se do t'kēt kujdés si bîr
në shpî t'íme — ». Po më pára
575 se lē nísej, një e Tyránēs,
fort e pāshme, u lút atij
túe dēnesur: — Lémë, o zót,
sā t'e púth edhè një hére...
Jám mēndéssha e 'tîj...; e ushkjéva
580 përr një vít me gjirin t'ím...
Më kēpútet zēmbra!... — È Osmáni:
— Èja è púthe sā të dúash.
— Kostantín i vógli i jím!...
Kostantín, o bîri i jím!...
585 Túkē klār é túke púthur,
u zalís. — Kētú në u mbétsha,
do t'zē vájin edhè vét...
Kjé se sýt i kám ndër lótë!...
Shúmë e búkurë è mēndéssha,
590 me t'vërtétë, è në i martúam
ù mós t'ísha... Rúamë, o Zót!...
Të më gjégjej íme shókje...
Bóbo! Bóbo! — » Jíku è váte
po si i ndjékur. Në Rrahítsë

senza più muoversi, come quercia
sradicata dal fulmine.

— Va al diavolo tuo padre, o bestia!

565 Disse l'Abanese con disprezzo,
dandogli un calcio,

e la collana insanguinata
di Mamiza cavatagli
da tasca, disse alle donne:

570 — Serbate il silenzio, se pur vi preme
di questo bambino. Io vi giuro
per l'Ottimo del Tomor,
(ed egli mi uccida se non mantengo la promessa),
che avrà cure di figlio
in casa mia. Ma prima

575 che se ne andasse via, una di Tirana,
donna assai formosa, lo pregò
singhiozzando: — Permettetemi, o signore,
che io lo baci ancora una volta.

Sono la nutrice di lui...; l'ho allevato
580 per un anno col mio seno...

Mi si spezza il cuore... Ed Osmanò:

— Vieni e bacialo a tuo grado.

— Costantino, piccino mio!...

Costantino, o figlio mio!... —

585 Così piangendo e baciandolo
cadde svenuta. — Se resto qui ancora,
finirò per piangere anch'io...
Ecco che ho già le lagrime agli occhi!...

590 Molto bella è la nutrice,
a dir vero, e se sposato
io non fossi... Dio mi guardi!...

Se mi ascoltasse mia moglie...

Ahi! Ahi! — » Se ne fuggì di corsa
come se fosse inseguito. In Rabítsa

- 595 rrítej djáli i fórt, i búshëm,
guzimtâr. Alí e kísh ëmbrin ;
po t'krështër e thóshin shókët,
è kopíl è të pafëshëm,
sè një krykj midís një rréthi,
600 me gjilpërë l'pikësúar,
kísh te llóra e kráhut t'djáthët.
Egërsónej kūr e shājën
me ató fjálë, edhè disave
moshatārë i çājli húndët
605 edhè búzët, sa të gjíthë
zûn t'i trëmbeshin, më shumë
kūr me thík edhè me kórdhë
è me shtizë u vû të lúaj,
pas mësimëvet t'Osmánit,
610 ç'ísh një mjéshtër i pashók
n'ató púnë. Si me t'mírët
fórt i mírë è shúmë i bút
me të butit ; e si i dhímshim
me t'grymósurë e me t'vápkjë
615 me të végjëjë è me lýpësë
è të húajë ; ashtú për kúndras
ísh i rrépët è i pashpÿrt
me kë zëmbërë s'kísh. I pári
në të múndur, në të ngām
620 è në gjōjë ; ashtú më nó
ísh i pári mbí të gjíthë
te likjëri i rrímt i Ohrís,
si në rrólle è t'kalërúar,
è në t'gjúam në shënj me vër.
625 Kísh zë t'ëmbël è m'i këndej
të këndój, tue prékur çéshten
këngā trímash. Fatiméja
rrij e gjégjej e kënákjurë,

595 cresceva il fanciullo forte e robusto,
ardito. Lo chiamavano Ali
ma cristiano dicevano i compagni
e bastardo ed infedele,
poichè una croce in mezzo ad un cerchio,
600 disegnata a punta d'ago,
egli recava nel braccio destro.
Montava in furia quando lo ingiuriavano
con tali motti, ed a parecchi
coetanei fracassò il naso
605 ed il muso, sì che tutti
incominciarono a temerlo e specialmente
allorchè di pugnale e di spada
e di lancia si mise a giocare,
secondo gli ammaestramenti di Osmano,
610 maestro davvero eccellente
in quelle arti. Come con i buoni
era ottimo ed assai mite
con i miti, e come pietoso
con i deboli, coi poveri,
615 coi piccoli, coi supplicanti
e con gli stranieri; così al contrario,
era violento e crudele
con gli spietati. Primo fra tutti
nella lotta, nella corsa
620 e nella caccia, così nel nuoto
era anche il primo
dentro le azzurre acque del lago di Ohrida,
e lo era pure nel lanciare il disco e nel cavalcare,
e nel colpire a segno coll'arco.
625 Avea voce soave e compiacevasi
di cantare, toccando la cetra,
le canzoni degli eroi. Fatima
stava ad ascoltarlo volentieri,

- atá ballë t'madhëruashëm ;
atë shtát të lárt é t'dréjt,
665 të sdërvjéllët, të ndëruíshëm,
edhë nj' étër i kísh pásur.
Po kúsh ish ? Përpára dérës
të kjtézës atà rríjën
në shkëmbínjë, è fórt í kënde
670 t'e shikjójën, kūr kalúar
i shkój áfër, si një rrékj,
è u këthéj të përshtëndétur
me një gás. I húaj nuk ndíhej
as ài ték atò víse.
- 675 A mos n'ëndërrë i kísh pâr
ndo një hérë, kūr në gjúm
prëhet kúrmi è shpÿrti véte
túke rráhur i shpengúam
për në vënde të panjóhurë ?
- 680 Po përsè te dóma e mádhe
é n'kjellzäne ç'ish mbi'të,
ndíhej lík edhë e zëi éfshi,
më se më kūr atjè brënda
i kjillój sà t'ish i vétëm ?
- 685 Por i vétëm me t'vërtétë
ísh atjè ? Te nj ánë é nj'étërë
vangëroj, si një fëmíjë
çë të plákavet përrállat
bën të tútëshím, akjë
- 690 sà edhé i trëmbet híes së vétë.
— Pásha Zótiu ! Po ndo vrásë
e unerúame, è s'do t'kët shúmë,
këtú ndódhí. Shpÿrti i t'vrárit
është i lídhur n'atë vënt
- 695 çë prej gjákut t'íj u lág,
kūr përpára hérës s'prëme

quella fronte altera,
quel corpo alto e diritto,
665 spigliato e svelto,
anche un altro li aveva posseduti.
Ma chi era costui? Davanti alla porta
del castello essi se ne stavano seduti
sulle grandi pietre e compiacevansi assai
670 di guardarlo, quando a cavallo
passava vicino a loro, come un re,
e ne ricambiava i saluti
con un sorriso. Estraneo non sentivasi
nemmeno egli in quei luoghi.
675 Che li avesse veduti in sogno
talora, allor che in braccio al sonno
riposa il corpo e se ne va l'anima
errando senza alcun vincolo
per regioni ignote?
680 Ma perchè nella grande sala
e nella soffitta sovrastante
si sentiva male ed era colto dal terrore,
specialmente allorchè là dentro
gli avveniva d'essere solo?
685 Ma solo veramente
era egli ivi? A destra ed a sinistra
guardava di traverso, come un ragazzo
che le fiabe delle vecchie
hanno reso così timido
690 da fargli aver paura della propria ombra.
— Che io veda Iddio! Ma qualche assassinio
tremendo, da non molto tempo,
dovette esser qui consumato. L'anima dell'ucciso
è legata in quel medesimo luogo
695 che restò bagnato del suo sangue,
se prima dell'epoca stabilita

- me t'pabésë u ndā ngā kúrmi.
Kēshtú thónë, è vjén më rār
se edhè sot kish t'ish i gjall
700 kúsh do klè çë, kundra fátit,
vdíkj këtù e në dhë kjëllfmin
s'kish mbarúar të jëtës s'líj.
Po e vërtéta prej gjykímit
i shpëtój, përsé s'kujtónej
705 çë me sý të pakuptóshëmë
atjè pā kūr ish i nókërr,
é si n'dýllë edhè j-u shkrúa
te të njómat trú, sā i mbéti
si një ndjénjë e turbullúame
710 çë nuk ish kujtím. Një díttë
ç'i përfálur shkój kalúar
mbi të kúkjin kāl të mbrýmur,
edhè dúkej si i shën Gjérgji ;
ngā një túbë katundāresh,
715 çë t'përbíndura e vërrëjën
më një géne t'rrúgës s'mádhe
dúall një plákë, i ndëjti dúarët
é túde brítur : « Bír, ò bír!...
Kostantín, o i zóti i jím!... »
720 zû të klāj é të shamtíj.
Mbáiti kálin Alí bégu
i tajúam, é me të mírë
i thà asāj : — Ò plakarúshe
përsè klā ? Përsè shamtín ?
725 Pa kalzó, kalzómë, t'lútem
brëngën t'ënde... È ajó ndër lóttë :
— Fálmë, ò zót, të márrsha t'kékjén !
Po m'u, duk, ashtú si t'pāsh,
mua m'u dúk tek tí se njóba
730 Kostantínin e Mamízës

essa fu costretta a tradimento a separarsi dal corpo.
Così dicono e ciò mi fa credere
che dovrebbe essere ancor vivo
700 colui che, contro il volere del fato
lasciò qui la vita ed in terra il fine
non aveva raggiunto dalla sua stessa esistenza.
Ma la verità del giudizio
gli sfuggiva, perchè non ricordavasi
705 di quello che con occhi inconsapevoli
aveva ivi veduto da bambino
e che si era impresso come in sulla cera
nel tenero cervello, sì che gli rimase
quel sentimento confuso
710 che non era già rimembranza. Un giorno,
mentre da tutti onorato passava a cavallo
sul focoso cavallo sauro,
e pareva come San Giorgio,
da un gruppo di contadine
715 che meravigliate lo guardavano
in un angolo della strada maestra,
si avanzò una vecchia, stese a lui le mani
e gridando: « Figlio o figlio!...
Costantino, signor, mio!... »,
720 ruppe in pianto e in sospiri.
Trattenne il cavallo Alì beg
assai turbato, e cortesemente
le disse: — O buona vecchia
perchè piangi? perchè sospiri?
725 Or mi manifesta, manifestami, te ne prego
il tuo affanno... Ed essa in lacrime:
— Perdona, signore che io prenda su me i tuoi mali.
A me parve, appena ti ho veduto
parve a me di riconoscere nella tua persona
730 Costantino il figlio di Mamiza

- è t' Tanúshit të pafát.
Û jám Mríka e Pál Bardétsit
edhè e shókje e Mírash Ûkës,
è me gjirin t'ím e ushkjéva
735 për një víti è e pútha s'mrämit
kūr e múarën jenitsērēt,
túke shkjérrë zëmbren tíme.
Ísh një víti edhè tré múash
è s'kísh më njeri te jéta.
740 Edhé mëmën kjëni Túrk
edhè mëmëzën i mbýtí ;
prej kjellzánes e rrëzói,
edhè rā te doma e mādhe
me një brímë: « Ō bíri i jím! »
745 Atjè mbéti zónja e mādhe,
atjè mbéti è më s'u túnt.
Lúmia ajò sè nuk pā djálin
të rrëmbýer è n'dorë t'húajë!
Çë m'i klé? Një búrrë i mírë.
750 Ísh, pas dúkës, jenitsëri
çë m'e vódbi; po te e shúma
dúka rrën. Kështú thóm ünë
se edhè rréhem tásh, ō zót,
tue kujtúar se Kostantínin
755 shóh tek tí... Me të vërtétë
sót kísh t'Ísh te mósha e jóte
è tí shúmë i glét të játit;
akjë shúmë, sā nuk ndāhe
për mosgjë ng'af. I mejtúam
760 Alí bégú rríj. Ō kóhë
e sē párës djelmëri
në Rakítse! Ō shpízë e bárdhë
ndër ullínjë è pémë e dhri
po si e fshèht sývet t'rësës,

e dello sventurato Tanúsh.
Io sono Mrika, la figlia di Paolo Bardètsi
e moglie di Miràsh Uka,
e col mio seno l'ho nutrito
735 per un anno intero ed ultima l'ho baciato
quando lo presero i giannizzeri,
spezzando il mio cuore.
Era di un anno e di tre mesi
e non avea più alcuno al mondo.
740 Anche la madre il cane Turco
anche la cara madre gli aveva uccisa ;
la buttò giù dalla soffitta
e cadde essa nella grande sala
con un urlo : « O figlio mio ! »
745 Ivi rimase la nobile matrona,
ivi rimase e non si mosse più.
Beata lei, che non vide il figlio
rapito ed in mano straniera !
Che cosa è avvenuto di lui ? Un uomo probò
750 era, in apparenza, il giannizzero
che lo tolse con sè ; ma di solito
l'apparenza inganna. Così io son certa
d'ingannarmi adesso, o signore,
nel credere che Costantino
755 io veda in te... A dir vero
oggi egli dovrebbe avere l'età tua,
e tu somigli molto al padre di lui,
tanto lo somigli da non distinguerti
per nulla da esso... — » Assorto in pensieri
760 stavane Alì beg. O tempo
della prima giovinezza
trascorso in Rahítsa ! O casetta bianca
fra gli ulivi e i frutteti e le vigne
quasi nascosta agli occhi invidi

- 765 è me gjérdhe trundaффlesh
e rrethúame! Fatiméja
me kujdés è me të dásHur
atiè e rríti. Ò fúsha t'gjëra,
kódra t'búkura edhè mále
- 770 è rrémíkje, te ku Osmáni
e përsólli disā hérë
t'ish i fórt edhè i guzúashëm!
S'ish Osmáni prān i játi?
S'ish e jëma Fatiméja?
- 775 É përsé atá dý të hújë
akjë máll për një të várfër?
Po të shókëvet të véggjëjë
përsé prān ató të shāme
ç'e mërijëñ kékj?... É shëngu
- 780 çë te llórá kish?... Ngā i jërdhj?...
Kúsh j-a shkrúajti në lfkúré
me gjilpërën atë shëng
të pashlýeshëm? Às Osmáni
s'i kish dënë kúrr è kúrr
- 785 për mbì 'lë nj' arsýe të plótë.
Si këtò në mënt túe rráhur
e të tjería, ài pa fólë
rrīj è i vrërët, plakarúshëja
jèrdh' è nísì, è i drídhej zëri:
- 790 — Mos të m'jësh i hidëruar,
zotëri, përsè ngā vjëtët
è ngā dhíma, pa ndyshím,
ü jermónj!... É i bút asāj
Alí bégu: — Thúaj, mëndëshë,
- 795 kish i vógli a'kúrm të 'tj
ndo një shëng?... É ajó me t'shpéjt:
— Shëngun po të sbpīs të vétë;
shëjtin krýkj midís njī rréthi

- 765 e da siepi di rose
circondata ! Fatima
con cura ed amorevolezza,
lo aveva ivi allevato. O vaste pianure,
vaghe colline e monti
770 e dirupi, dove Osmano
ebbe più volte a condurlo
affinchè egli diventas-e forte e ardito !...
Osmano adunque non era suo padre ?
Non era sua madre Fatima ?
775 E perchè mai quei due stranieri
tanto affetto per un orfano ?
Ma dei piccoli compagni
quale fondamento avevano le ingiurie
che lo facevano tanto stizzire ?... E il segno
780 che recava nel braccio ?... Donde gli era venuto ?...
Chi glielo aveva impresso sulla pelle
a punto d'aga quel segno
indelebile ? Neppure Osmano
gli aveva mai data
785 una spiegazione chiara in proposito.
Mentre su queste cose meditando
e su altre ancora, egli in silenzio
se ne stava e fosco in viso, la vecchierella
prese a dire con tremula voce :
790 — Non esser meco adirato,
o signore, perchè a causa degli anni
e del dolore, senza alcun dubbio
io vaneggio !... E mite a lei
Alì beg : — Dimmi, o nutrice,
795 aveva il bambino in qualche parte del corpo
qualche segno ?... E quella di botto :
— Il segno, sì, della propria casa ;
la santa croce in mezzo ad un cerchio

- me gjilpërë t'pikësuar
800 kish te llóra e kráhut t'djáthët,
si edhë e shéh te vjérrtsi i 'rgjëndët
çë më fáli múa Mamíza
kūr i dólli t'shkrétit djálë
dhëmbi i pâr. Ashtú, kâ ditë,
805 na kërthínjët i shënjójëm,
sâ të njëheshin ndër t'jërë
në t'mëdhénjë atà te lúfta
lëjën jétën trimerísht.
Skanderbégu kish një shpátë.
810 Arjaníti një kurórë,
è Moisi Golémi i Díbrës
kish një hýll... Kështú túe thënë
vjérritsin pláka i parakjíti.
Shúmë i sbët é túke u drídhur
815 Alí bégu e móri, é zëmbra
fórt i rríhëj. Aí krýkji,
rréthi aí te njëra fákje,
edhé e gdhëndhurë në t'jëtërë
ísh fytýra e shën Mëris,
820 me të vétmin bîr mbí glúnjët.
E këkjýrej i thantósur
trími, è sýt i kish në lótë.
J-a këthéu së mjérës plákë,
çë si e pulhi me të fshâm
825 práp e vû t'e rúaj në gjí.
Svéshi llórën atë hérë
Alí bégu é j-a dëftói,
túke thënë asāj : — Mëndéshë,
pa veshtró në váll ë ký
830 è te vëndi, shënji i djálit
çë me tëmlín t'ënt ushkjéve.
E pã ajō è j-u múarën sýt

impresa a punto d'ago
800 egli recava nel braccio destro,
come la vedi appunto in questo monile d'argento
che a me diede in dono Mamiza
quando spuntò al povero bambino
il primo dente. Così, nei tempi trascorsi,
805 noi segnavamo i piccoli,
perchè fossero riconosciuti fra gli altri
se mai, cresciuti negli anni, essi in battaglia
cadessero eroicamente.
Skanderbeg aveva una spada,
810 Arianite una corona,
e Moisè Golémi di Dibra
aveva una stella... — » Così dicendo
il monile gli porse la vecchia.
Assai pallido e tremando
815 lo prese Ali beg ed il cuore
forte gli batteva. Quella era la croce,
quello il cerchio su uno dei lati,
ed incisa nell'altro
vedeasi la immagine della Madonna
820 coll'unico figlio sulle ginocchia.
Stupito lo esaminava
egli ed aveva le lagrime agli occhi.
Lo restituì alla povera vecchia,
che, dopo di averlo baciato sospirando,
825 lo ripose in seno per custodirlo.
Si scoperse il braccio allora
Alì beg ed a lei lo mostrò
dicendo: — O nutrice,
osserva se mai sia questo
830 e nel luogo medesimo il segno del bimbo
che tu hai nutrito col tuo latte.
Lo vide essa e le si offuscò la vista,

- edhë gója; e bárdhë e bardhë
j-u bë fákjeja si bórë;
- 835 ndo një fíalë t'pakuptúashme
belbërói, j-u njómën glúnjët
edhë rá si kúrm i vdékur.
Grāvet t'ljéra ai dhá úrdhër
të kujdéseshin për 'lë
- 840 è t'j-a çójën në kjtézë
sā mē shpéjt; të kúkjin kāl
ngáu me shpórë è u nís me vráp.
Por sā sdrýpi i thá Dán Bálit:
— Shkó n'Rahitsë nj'ōrë è m'pára
- 845 è këtù m'përsill Osmánin.
Vrík u nís: — T'u ngjátët jéta!
— Edhë tí të glátë e pátshe!
— Èja è vémi pa u vonúar
se në Krújë të do Bégu.
- 850 — É përsé gjíth kÿ ndzitím?
Rrí edhë prēju è búkë è krýpë
ndāj me mua... — Të lútem, Àgë,
mós u sill... — Po në për zī
kam të vínj, përit sā t'víshe
- 855 mē të zéza; në për gás
kam të vínj, përit sā t'víshe
me të rēja... — Të jáp fíalën
se për zī nuk vjën. — T'u lúmt
gója, ō Dán! Tashí e kuptóva
- 860 se martónet Atí bégu! — »
Mvéshi pélkat mē të míra
te sā kā ç'e thóm; ngā nj'árkë
një gjë móri è e vū te brézi,
è me Bálín váte. Rrúgës
- 865 ísh në gás; — Ō kjíftë i bárdhë,
kāl i lúftavet të mīa,

835 e le venne meno la voce; bianco bianco
come la neve diventò il suo viso;
qualche parola incomprensibile
balbettò, le mancarono i ginocchi
e cadde come corpo morto.
Egli impose alle altre donne
di aver cura di lei
840 e che gliela conducessero al castello
al più presto; il cavallo sauro
quindi spronò e via di corsa.
Appena mise piedi a terra, disse a Dan Bali:
— Va a Rahitsa senza indugio
845 e conducimi Osmano.
Andò a volo: — Ti si allunghi la vita
— Anche tu possa averla di lunga durata!
— Orsù, andiamo senza perder tempo,
chè il Beg ti vuole a Kroja.
850 — E perchè tanta fretta?
Resta alquanto a riposarti ed il pane ed il sale
dividi meco... — Ti prego Agà,
non indugiare.... — Ma se per lutto
debbo venire, aspetta che io indossi
855 abiti neri; se poi per festa
debbo venire, aspetta che indossi
gli abiti nuovi. — Io ti giuro
che per lutto tu non vieni. — Sia benedetta
la tua bocca, o Dan! Ora intendo bene
860 che già prende moglie Ali beg! — »
Indossò gli abiti migliori
in men che non lo dica; da una cassa
tolse un oggetto che serbò nella cintola
e se ne partì con Bali. Per via
865 era allegro: — O nibbio bianco,
cavallo mio di battaglia,

- do t'hóm t'ýj kanúshë t'vjétrë
edhë múa dervísh. U mblákëm,
Û çalónj è ti shklepón;
870 po e mbarójëm punën t'ënë!
Djè te fúsha e trimërís,
sot darshmörë.... Kísh për t'árdhur
díta e sótëshme; e përíta
pa durím. Ò díte e bárdhë
875 tek e tsíla vë kurórë
Alì bégu!... É ti, moj núse
lúmia tí, moj núse e rë,
me të tsílin trím bashkóne!
Mále, u hapni è u bëni rrúgë,
880 sã të skónjë ajó thëllënzë
me petrítin krahërgjëndët.
T'úlij, mále, se dél díelli....
Aí dált, e në mos dált,
kémi ná kë kã me dälë;
885 na dél dhëndërri m'i búkur!
T'úlij mále se dél hënza....
Ajò dált e në mos dált,
kemi ná kë kã ma dälë:
na dél núsëja m'e búkurë!... — »
890 Ndër të parë è plekjësi
e përíti edhë i bë ndër
Alì bégu n'dómë t'mádhe
lë kjtézës: — Mir', se m'érdhe
Osmán Àga! — Pátsh të mírë
895 Alì bégu i jím i dáshur!
— Ngã shëndéti si më jë? — »
— Û prej zótit, nuk jám kékj
ndóuse plák edhë i brëngósur
çe kúr vdíkj jot'ëmë (e mjëra!...)
900 è çe kur për ngushëllím

or vo' dirti vecchia cicogna,
e vo' dire a me stesso dervish. Siam vecchi;
io zoppico e tu claudichi,
870 ma pure rechiamo a fine le imprese nostre!
Ieri sul campo del valore
oggi come invitati a nozze... Dovea pur giungere
questo giorno; l'ho atteso
con impazienza. O giorno fortunato
875 in cui si mette la ghirlanda nuziale
Alì beg!... E tu, o sposa,
beata te, o giovane sposa,
a quale eroe ti congiungi!
Apritevi, o monti e diventate strada,
880 affinché passi quella pernice
con lo sparviero dalle ali d'argento.
Abbassatevi o monti, che sorge il sole....
Sorga egli pure, e se non ne ha voglia
v'ha chi deve sorgere per noi:
885 sorgerà lo sposo assai più bello!
Abbassatevi, o monti, chè sorge la luna....
Sorga essa pure, e se non ne ha voglia
v'ha per noi chi deve sorgere:
sorrerà la sposa assai più bella! — »
890 Fra i primati e gli anziani
lo accolse con onore
Alì beg nella grande sala
del castello: — Ben venuto,
Osmàn Agà! — Che tu abbia ogni bene,
895 Alì beg mio diletto!
— Come stai tu in salute?
— Per grazia di Dio non stò male,
quantunque vecchio e pieno di affanni,
dacchè è morta tua madre (poveretta!..)
900 e dacchè per mio conforto

- s'kám më tÿj... E ti si m'jë? -- »
Ali bëgu u svérth : -- Û bésa!,
nuk jam mírë, edhé më kékj
ndíhem tásh, túe pâr se t'këndet
905 të më rrësh!... Përsè t'më rrësh?...
Te kÿ vënt edhè!... — Çë thúa
bîri i jím!... Àh mós kjëndró!...
Mós kjëndró!... Të klófsha trúar!
Po kalzómë të vërtétën.
- 910 Kúsh jám ü? Ngā e tsíla dérë
léhem ü?... Nè tí më déshe
ndo një hérë, è në kē shpÿrt,
fól, è pàtshe fákje t'bárdë! — »
Atë hérë i rā në këmbë
- 915 búrri i mírë: — Ti jë djáli
i Tanúshit é i Mamfzës...
Û prej dékes të shpëtóva,
edhè i móra uhān s'at'ëmë,
túke vrār atë ç'è vráu...
- 920 Një gushóre ç'ish e 'sāja
t'e kám rúarë, edhé për núsen
sot t'e prúra, túe besúar
se për dársma më thërríte.
Dzáje è fálmë... Po túe fshéhur
- 925 tÿj è bótës rrjédën t'ënde,
túe të rrítur si një bîr,
si një bîr edhè të vétëm,
prej rrézíkjevet të ndájta...
Mírë e páta, me t'vërtétë,
- 930 se me tij më hÿri gázi
edhè fátí në shtëpî.
Kûr të vógël ü më dúarë
po të mbāija túe të púthur,
è t'lastója è ti më kjëshëje;

tu mi manchi... E tu come stai? — »

Alì beg impallidì : — Io, ti giuro,
che non sto bene, ed ancor peggio
mi sento ora nell'accorgermi che provi gusto
905 ad ingannarmi!... Perchè ingannarmi?...

Anche in questo luogo!... — Che cosa dici,
o figlio mio!... Ah non insistere!...
Non insistere!... Che io ti sia raccomandato!
Ma rivelami il vero.

910 Chi son io? Da quale stirpe
io discendo?... Se tu mi hai amato
qualche volta e se nel tuo petto alberga un'anima,
parla, e possa esser bianca la tua faccia! — »

Allora gli cadde ai piedi
915 l'uomo dabbene : — Tu sei il figlio
di Tanúsh e di Mamiza...
Io da morte ti ho salvato,
ed ho vendicata tua madre,
uccidendo colui che l'avea uccisa.
920 Una collana che ad essa apparteneva
ho tenuta in serbo e per la sposa
oggi te la ho portata, credendo
che m'avessi invitato per le tue nozze.
Eccotela e perdonami... Ma nascondendo
925 a te ed agli altri la tua origine,
allevandoti come figlio,
e come figlio unico

io ti ho tenuto lontano da ogni pericolo.
Però me ne è venuto del bene, a dir vero,
930 perchè con te è entrata la gioia
e la fortuna in casa mia.

Allorchè piccino fra le mie braccia
io ti tenevo e ti colmavo di baci
e ti carezzavo e tu mi sorridevi;

- 935 më se vét nuk ish në dhë
një i kënakjur. Kūr u rrīte
è më dólle trīm mbī trīmat,
nuk ish një krenār në dhë
më se vét. I lúm kam klēnē
- 940 ngjēr më sót ngā gjíthē i mbājtur
po si táta i jýt, è i lúm
ti edhè klófshe për gjíthē mónē!... — »
— Báshk me tīj, ò bùrrē i ndērshēm,
báshk me týt edhè me Mríkēn
- 945 çē me gjī tē 'sāj m'ushkjéu! — »
Kēshtú thà Alf begu, në zēmbērē
fórt i prékur, è tue márrē
n'grýkē atē. Tē lágētē sýt
gjíth i kíshēn... U háp fjála
- 950 në kjtét è móri dhē
me të shpéjt è klē e pēríturē
me gēzīm ngā i máth è i vógēl
te ku dó; sā u ngjáll shpērésa
e shpētímit dhē e lírīs.
- 955 Po me kóhē e dzú Sulhtáni
nē Stambóll edhè i ndërdýshēm
mbéti pak: — T'e vrás, á mós?...
— Vrite, ò zót! I thà Vezíri.
— Mós e vrit! Shéh úl Isllámi.
- 960 Po në fēn e Mahométit
s'e mohón, edhè tí njíhe,
dhē e nderò si Topjadán.
Tē vërtétēn mos e fshíh
kūr ngā ajó do t'kēmi t'mírē.
- 965 Nuk të shtrónet kūr Spkjíptári
me të kékj. Af nuk ësht
si një mēs ç'edhè te fúshat
ngét i lír te nj'ánē è nj'etēr

- 935 più di me non v'era sulla terra
uomo felice. Quando tu crescesti negli anni
e diventasti il primo fra i valorosi,
non v'era uomo altero sulla terra
più di me. Felice io sono stato
940 fino ad oggi, da tutti ritenuto
qual tuo genitore, e felice
possa anche tu essere per sempre!... — »
— Insieme a te, o uomo onorato,
insieme a te ed a Mrika,
945 che col suo seno mi ha nutrito! — »
Così disse Alì beg col cuore
molto commosso e fra le braccia
stringendolo. Umidi gli occhi
aveano tutti... Si sparse la voce
950 in città e si estese per ogni dove
rapidamente, e venne accolta
con gioia da grandi e piccoli
da per tutto, chè rivisse la speranza
della riscossa e della libertà.
955 Ma ne ebbe tosto notizia il Sultano
a Stambul, ed incerto
stette alquanto: — Debbo ucciderlo o no ?
— Uccidilo, o Signore! Gli disse il Visir.
— Non lo uccidere! Disse lo Sceicco dell'Islam.
960 Ma se la fede di Maometto
egli non rinnega, anche tu riconoscilo
ed onoralo come uno dei Topia.
La verità non nasconderla,
chè potremo ricavarne dei vantaggi.
965 Non si assoggetta mai l'Albanese
con la violenza. Egli non è simile
al polledro che per le pianure
scorazza libero a destra ed a manca,

- 970 è nuk lë njeri t'i kjáset
për t'i vënë frë è kapístërë,
por i glét atij skjyfëri
çë sbutsónet me të nkúar
è me dhélka, akjë sã i zòti
mjèt e bën të këndës s'vétë,
975 për të zënë pa mundím
çë do zók. Na thót Kuráni :
« Çò ndër 'tà ndo një ngāt' t'ýret
t'i mësónjë ». Ashtù, pas fjálës,
ti pushtóje, ò zót, Shkjiptárin
980 me Shkjiptárin. Kur në dórë
të kësh krérë è parësi
kë shumítsën. Me të bút
zëri shpýrtin më të mádhit
è mbas léje bëne t'dhënë,
985 në edhè dáfshe përpósh thëmbres
vogjëlin. Më fort se shpáta
dúhet láika hër' è hérë....
Kështù thà Shék úl Isllámi
e kështù Sulltáni u bīnt.
990 Po të dý, për fát të mfrë
u gënjýen, se zógu i shkjípes
nuk ndërrónet n'furuvékë!

e non lascia che alcuno si appressi
970 per mettergli freno e cavezza ;
ma è simile al falco
che si ammansa col buon nutrimento
e con carezze, sì che il suo signore
lo rende strumento delle proprie voglie
975 a fine di impadronirsi senza fatica
di ogni altro uccello. Ne dice il Corano :
« Suscita fra loro uno dei loro
che li ammaestri ». Così, giusta tal detto,
tu, o Sire, sottometti l'Albanese
980 per mezzo dell'Albanese. Allorchè in tuo potere
avrà i capi ed i primati,
tu avrai anche il popolo. Con belle maniere
castra l'anima al più potente
e rendilo a te ligio
985 se hai voglia di avere sotto il calcagno
la umile plebe. Più che la spada
si richiede talvolta la carezza...
Così parlò lo Sceicco dell'Islam,
e così il Sultano ne seguì il consiglio.
990 Ma ambedue, per buona fortuna,
s'ingannarono ; chè il nato dell'aquila
non è possibile che si trasformi in civetta !

KËNGË IV.

Ali Pasha Tebelëna

Ndryshim i máth çë ndān Shkjtārēt ngā Turkjit — Mēri e pashúarshēme kúndra mundónjësuet me gjith se kanë një bashk besím.—Shkj-pēria në livízie të pasósur—Kryengritje kúndra Turkjis e bër é urdhurúar ngā Ali Pasha Vezír i Janinēs.—Lidhia me Mirdítērat.—Lēshi i zí é Márko Bótçari — Ligjērátē e Alí Pashēs pērpára kryetárēvet, per të dēftúar véhten e pafāj. — Pērgjégje fisnike të Lēshit Zí. — Bésa besē të Márko Bótçarit é të táksura trimērōre të Alí Pashēs. — Kēngē malísórēsh Gégra pēr ndēr të Ibrahim Pasha Bególit, një ngā më t'móçmit kryengritēs kúndra Turkjis. — Kēngē pēr ndēr të Mirditēs — Kēngē pēr ndēr të Mahmúd Pashēs Shkodránit, të çilin më kot Némsia kērkón t'e tērhékjēnj prej vetiut. — Mendime të Aliut. — Kēngē e Márko Bótçarit — Shpērēsē e várur prej gjithve mbi mbarímín e púnēs të zēnē nga Aliu.—Parashikim të lúftēs t'Italis kúndra Turkjis çë i dhá asáj prishien e mbrāme — Parathēnie të një Dervishi Ali Pashēs e çila kujtón Ismail Kjemál Vlórēn.

— Pás të ndódhurit, ó táte,
múa më dúket se atē hérē
mírē e thā Shéh-ul-Isllámi;
pērsē fēja e Mahométit,
5 túke i çártur mēnt è zēmbērē,
í ndērrón njeriut të klēnēt.
Si një hélmē i hóllē e i mpshéhēt,
te të shtátat flētē t'shpýrtit
hýn kadálē è i zē të tēra,

CANTO IV.

Ali Pascià Tebelèn (vv. 694)

ARGOMENTO

Differenza enorme che passa fra Albaresi e Turchi. — Odio inestinguibile contro gli oppressori, malgrado la religione comune. — L'Albania in continua rivolta. — Rivoluzione contro la Turchia promossa e capitana da Ali Pascià visir di Janina. — Lega coi Mirditi. — Alessandro il Nero e Marco Botzari. — Fiero discorso di Ali Pascià alla presenza dei capi, a giustificazione della sua passata condotta. — Nobile risposta di Alessandro il Nero — Giuramento di Marco Botzari e propositi di Ali Pascià. — Canto di montanari Gheghi in onore di Ibrahim Pascià Begoli, uno dei più antichi ribelli contro la Turchia. — Canto in onore della Mirdizia. — Canto in onore di Mahmud Pascià di Scutari, che l'Austria tenta indarno di attirare a se. — Considerazioni di Ali. — Canto di Marco Botzari. — Speranza da tutti nutrita sull'esito felice dell'impresa iniziata da Ali. — Accenno alla guerra dell'Italia contro la Turchia, che determinò il crollo finale di quest'ultima. — Predizione fatta da un Dervish ad Ali Pascià, alludente ad Ismail Kjemâl Bey.

— Giusta gli avvenimenti, o padre,
a me sembra che allora
abbia detto benissimo lo Sceicco dell'Islam ;
perchè la religione di Maometto,
5 corrompendo l'intelletto ed il cuore,
trasforma la natura dell'uomo.
Come un veleno segreto e sottile,
nei sette strati dell'anima
penetra lentamente e tutti li invade,

- 10 ngjër çë kálben edhè kjélben.
Múntet pò se për Arápët
është Kuráni, jò për t'jërë ;
si për kuéljè è jò për njërëzë
është tërshëra. Grekë è Serbë
15 è Ballgārë i shóh të līrë,
sè s'u ndājtin kūrre prej klīshës
çë shpërësë è ngushëllím
tek e gláta nátë e zézë,
túke i dhënë, i mbājti dritën
20 e përbrëndëshme të shpýrtit,
zjárm i tshéhur pérpósh hīrit,
ç'edhè çón te kjíelli flákën
kūrre frýn éra è më një hérë
e sbúlón. — Ti ké të dréjt !
25 M'u përgjégj. I ndýt, i póshtër,
i pabésëm, vjedharák
vehtedáshës è gjakpírës
i përtúarshëm edhè i ngáthët
madbështór, rrëntsák, i kékj,
30 shúmë armík i diturīs,
shúmë armík i përparímit
është Halldúpi, è për atë
dashurī t'atdhéut nuk ká
sè nuk páti kūrre atdhë,
35 veç shatórrës. Po Shkjíptári
s'është Halldúp, o bīri i jím ;
sè nuk bënet ári báltë
ndëpër bálda. S'dúa t'pohónj
se te lúzma s'ká të líkjë,
40 si gjithkúnt ; as thóm se Túрку
fáre fáre kòt mundónet
túke mbjéllë çártë è príshe,
pas mësímit të Kuránit

10 finchè essi si guastano ed imputridiscono.
Può darsi forse che per gli Arabi
sia adatto il Corano, non per altri;
come per i giumenti e non per gli uomini
è adatta l'avena. Greci e Serbi
15 e Bulgari io vedo oramai liberi,
poichè essi non si allontanarono dalla chiesa,
che speranza e conforto
nella lunga notte tenebrosa
loro apprestando, ne tenne sempre viva la luce
20 interna dello spirito,
fuoco nascosto sotto la cenere,
che solleva la fiamma al cielo
quando soffia il vento e d'improvviso
lo scuopre. — Tu hai ragione!
25 Mi rispose. Lurido, abbietto,
infido, ladro,
di sè solo amante e crudele,
ozioso ed indolente,
superbo, bugiardo, maligno,
30 molto nemico del sapere
e nemicissimo del progresso
è il Haldúpo e per lui
non esiste l'amor di patria,
poichè non ebbe mai altra patria
35 fuor della sua tenda. Ma l'Albanese
non è Haldúpo, o figlio mio,
che non diventa fango l'oro
pur essendo in mezzo al fango. Non affermo
che fra i molti manchino i tristi,
40 come in ogni luogo; nè dico che il Turco
si adoperi del tutto indarno
nel seminare scissure, e discordie,
in base al precetto del Corano

- çë po thót: « O besimtärë,
45 mós t'bashkónij me kaúrin
përsè jú nuk münt t'përfñi
më se dëm ». Por thóm se fëja
te Shkjiptärët isllamítë
nuk u fút përtéj lëkúrës,
50 ndónse pák atë gërvíshti.
Kürr nuk shúhet mlléfi i vjetër,
edhè jánë thík è brísk
ngjër më sót, Shkjiptärë è TúrkJë.
Münt t'pajtónet me kusarin
55 ndóshta i vjédhuri; po flija
s'münt te fálnjë kürr gjáksörín.
Nuk bashkónen újë e zjárm,
nuk njësóhen díta è náta
nuk përzíhen dímbri è vëra.
60 Në trazím è pésh i çúam
po ká klënë vëndi i jýnë;
si edhè tóka rrótull Êtnës,
çë, kúr túndet Enkjelládhi
shkúndet gjíth è shëngullónet
65 me gjëmím è bumbullíma.
Ndo një hérë vllá me vllá
vríten, pò, é gëzónet Túrku
ngrahëtär. È çë fitón?
Kür i dúket e dërmúame
70 tsópë è grimë Shkjiptëria,
kërtsënójnësë ajò çóhet
ngá i përgjákti várr i 'sáji,
si luanëshë. Aì po bñndet
edhè thót i frikësúar:
75 — Por e vdékura si u ngjáll?
Vét e mbýta; vét e láva;
vét te grópa atë mbulóva.....

che dice : « O credenti,
45 non abbiate comunanza con l'infedele,
chè voi non potrete attendere
altro che danno »; ma dico che la religione
presso gli Albanesi musulmani
non è penetrata oltre la pelle,
50 sebbene la abbia loro graffiata alquanto.
Non si spegne mai l'antico rancore,
e sono nemici mortali,
fino ad oggi, gli Albanesi ed i Turchi.
Può riconciliarsi col ladro
55 forse il derubato; ma la vittima
non perdonerà mai al suo assassino.
Non è possibile mettere d'accordo l'acqua ed il fuoco;
non si possono unire mai il giorno e la notte,
nè possono insieme confondersi l'inverno e l'estate.
60 In discordia ed in rivolta
è stata sempre la patria nostra;
come la terra intorno all'Etna
che, ad ogni movimento di Encelado,
trema tutta e si sconquassa
65 con rombi e tuoni.
Qualche volta fra loro i fratelli
si uccidono, è vero, e ne gioisce il Turco
incitatore. Ma che cosa ne ritrae ?
Quando già a lui sembra infranta
70 in mille pezzi l'Albania,
minacciosa ella sorge
dal sepolcro insanguinato
come leonessa. Egli ne stupisce
e dice non senza paura :
75 — Ma la morta come è mai risuscitata ?
Io stesso l'ho uccisa; io stesso l'ho lavata,
io stesso dentro la fossa l'ho coperta di terra...

- Práp ajó tashtë si u ngjall?
Thà kështù kūr Alí Pásha
- 80 vetëtói ngā Tebeléni
si ngā mjérgulla rrufë,
edhé ndézi kjéllin t'ënë
të duhishëm, për disā
vjétë e vjétë. Ajò ç'e líndi,
- 85 zónjë e rréptë è guzimtare,
ajò vétë e bëri búrrë
ajò v'été i hápi rrúgën
e përpyjëtës për në májje,
ku là gjúrma akjë të thélla,
- 90 sā nuk prishen dót, è ajò
tek e zjártā zëmbërë e atij
héret shumë i hedëllói
dashurī për vënt t'pashúashme
è mēri për gjíth armíkjët.
- 95 Një kjéllím të lárt po páti,
kjýsh i vógël; nuk u lódh
ndo një hérë pë t'e prékur;
s'u prë kūr è s'hólkjij dórë
për t'e zënë, ás u largúa
- 100 prej se t'sílit dó rrézík,
prej se t'sílit mjét të mírë,
a të kékj edhè; se t' dálët
për të mírë, çë do mjét
e drejtòn, pas mēndes s'líj.
- 105 Désbi t'ísh i Shkjpërís
shpëtimtāri è mbréti i 'sāj,
è më para më të párët
páti t'shptýpěj, edhè krënjët
më të fórtë è madhështōrë
- 110 u mundúa të kísh nën këmbës;
sè i dëmtúashëm kúrdohérë

Come mai essa è risorta? — »

80 Disse così quando Alì pascià
rifulse da Tebelèn
come folgore da una nube
ed infiammò il nostro cielo
tempestoso, per molti
e molti anni. Coei che lo diede alla luce,
85 matrona forte ed ardita,
coei stessa lo rese uomo davvero ;
essa gli aprì la via
dell'ascensione verso la cima,
dove egli lasciò orme profonde,
90 che non si cancelleranno più, ed essa
nell'ardente cuore di lui
insinuò assai presto
l'amore inestinguibile verso la patria,
e l'odio per tutti i nemici.
95 Uno scopo altissimo egli ebbe ognora,
fin da piccolo ; non si stancò
 giammai, pur di raggiungerlo ;
non si ristette e giammai si ritrasse
pur di riuscire nell'intento, nè si tenne lontano
100 da qualsiasi pericolo,
nè si astenne da qualunque mezzo buono,
ovvero cattivo ; poichè la riuscita
favorevole ogni mezzo
giustifica, secondo il suo avviso.
105 Volle essere dell'Albania
il liberatore ed il sovrano ;
perciò, anzitutto i primati
dovette opprimere, ed i capi
più potenti e superbi
110 si sforzò di avere sotto i piedi,
poichè sempre nocivo

- klé i t'shúmëvet pushtëti ;
edhè më te vëndet t'áne,
te ku fáre nuk përkúlet
115 njëri t'jëtërit ; me gjith
se e kuptójën bóta e tërë
se te ku nuk është i vétëm
nj'urdhurónjës, atjè púnët
s'dálin kūr përr fákje t'bárdhë.
120 Në të gjithë e kíshën njóhur
è çëmúar përr sã véléj,
vërtët ëndërrën çë pã
vënë e kish përr rrúgë, é ndóshta
një rë e zézë edhé e përgjáktë
125 s'e vrëròj lëvdin e 'lij,
ngjër më sót, ashtú si déshën
gjíthë atà çë páti armíkjë
jáshtë è brënda t'papajtóshmé,
as përrálla mbí përrálla
130 do të kjítëshin mbí 'të
të tmeróshme è në kátrë ánët
të përpállura è t'besúame
si t'vërtéta ; akjë sã bishë
me fytýrën e njeriut
135 ësht i mbájtur prej disãve
trími i trímavet, i tsíli
mbi të ljerët fluturón
si shkjípónjë. Kalón kóha
e paprëhëshme, sí vála
140 te një lúm, é sã më shúmë
përr së lãrgu atë të máth
vërrën bóta, akjë m'í máth
afí dúket e pã njólla,
po si lísi kjíndvjetór
145 mbi një kódrë, të tsílit

fu il potere dei molti ;
specialmente nelle nostre regioni,
dove non s'inchina affatto
115 l'uno all'altro, quantunque
tutti lo intendano
che là dove non v'ha uno solo
che imperi, ivi ogni cosa
non riesce mai a buon fine.
120 Se tutti lo avessero conosciuto
ed apprezzato per quanto valeva,
veramente il suo sogno
egli lo avrebbe realizzato, e forse
una nube negra e sanguigna
125 non offuscherebbe la sua gloria
fino ad oggi, così come vollero
tutti coloro che egli ebbe nemici
fuori e dentro irconciliabili ;
nè favole su favole
130 s'inventerebbero intorno a lui
assai orrende e da per tutto
diffuse e credute
come vere, sì che una belva
con aspetto di uomo
135 è ritenuto ancora da molti
il forte dei forti, il quale
sugli altri levasi a volo
come àquila. Trascorre il tempo
senza posa, come l'onda
140 in un fiume, e quanto più
da lontano a quel grande
rivolge lo sguardo il mondo, tanto più grande
egli appare e senza colpe,
come la quercia centenaria
145 su di un colle, della quale

- sýt e atýre çë ngā fúsha
e këkjýrin të përbíndurë
nuk i shóhin fáre rrúdhát
në lëvóre ç'i mbështíell
150 atë kútser madhështör.
Ashtù ná këudéi s' shóhim
ashprësít edhè humnèret
e gropóret è rrézímet
gorromímat é plaskómet
155 të Buzëmbres, è pas pāmëjes
e kujtójëm sí një tsúrr
çë vigán ngā tóka çóhet
gjíth një tsópëje te rët,
pa një plásë, í plót, í dëndur,
160 i limúam edhè i pashkélshëm.
Kā gjíth-kúsh mbí dhë të méta,
è sí í vógli për të vógël,
për të máth i mádhí i kā;
prān na thót e t'urtit fjála
165 se lëshón çë-do fárë ūri
tým të vét. À t'ūrit dúam
të mohójëm nà vëlësën
kūr mērdhífim prej të ftóhtit
è na jèp aí shëndét,
170 túke u djégur brēnda vátres,
për në véhten tue farúar,
se me t'ndzéhtit, çë prej dékes
na shpétlón, è se me drítën
çë burón ngā zjárri í 'lìj,
175 ngā ajò flák e lúme e 'lìja,
ç'edhè zēmbnat na gēzòn,
kjét edhè pak tým t'urrýeshëm
sýshit núsevet të rēja ?
Münt t'i ngjítet fáj luānit

gli occhi di coloro che dal piano
la guardano meravigliati,
non si scorgono affatto le rughe
nella scorza che ne avvolge
150 il maestoso tronco.
Così noi di qua non vediamo
le asprezze ed i dirupi
e le sinuosità ed i burroni,
155 gli scoscendimenti e le voragini
del Busambra (7), sì che a giudicarne dalla vista
ce lo figuriamo come un masso
che gigantesco levasi da terra
tutto d'un pezzo fino alle nubi,
senza una crepatura, piano, compatto,
160 levigato, inaccessibile.
Ha i propri difetti ogni uomo,
e come sono adatti al piccolo quelli del piccolo,
così adatti al grande li ha il grande;
perciò ne insegna la parola del saggio
165 che ogni tizzo emette
il proprio fumo. O che vorremmo del tizzo ardente
negare noi l'utilità,
mentre siamo intirizziri dal freddo
e allorchè esso ne dà la salute,
170 bruciando dentro il focolare,
distruggendo se stesso per noi,
sol perchè insieme col calore, che da morte
ne libera e con la luce
che emana dal suo fuoco,
175 dalla sua benedetta fiamma,
che i nostri cuori allieta,
manda pure un pò di fumo, molesto
agli occhi delle giovani spose?
È da dirsi colpevole il leone

- 180 se edhè shtýp te rrúga e 'tj,
midís pyllit, ndó një gjárpër
á n'i súlet ndó nj' armíku
çë përpára i dél, e i mrrýshëm
tsópa è grīma e bën? A müntet
- 185 të hyjnúshmit díell të shām
t'i lëshónet, se me rréze
të përfllákurë è të mpréhtë
satròn mjégullat e zéza
i dërmòn, i prish, i trétë
- 190 è thiellón të gjërin kjell,
fúshë e lúme e lëvdís s'tj?
Pás të dréjtes Alí páshën
e gíykói Mirdíta héret;
é Prëng Lléshi, prínsi i lárt,
- 195 kapitáni fórt i mëntshëm,
atdhetári i lavduróshëm,
báshk u líth me atë për jétë,
è j-u ndóth te héra e kékje
si një vllā. — Po kūr s'u dúke
- 200 ndo një hérë ti, o fisníke
Déré è t'ndritëshmit Gjón Márk,
è me ndër nuk u ngarkóve
në c'do shësh të trimëris?
Kót è m'kót me ngatërrésa
- 205 u përpókj sã më Halldúpi
të të shúaj; përsè ngā e plīra
trújë e Oróshit zotëróre
ti më e gjállë edhè më e fórtë
lulëzóve prap è u shtóve,
- 210 si një bímë e vjétrë e shpátit
çë fitón fukjī edhè jétë
pas të kīmit. Për gjíth mónë
klófshe e blërtë edhè lëshóvshe

180 perchè calpesta lungo la via,
in mezzo alla foresta, qualche serpente,
o perchè si avventa a qualche nemico
che lo affronta e con estrema violenza
lo riduce a brani ? È possibile
185 che al divino sole alcun biasimo
si attribuisca, sol perchè coi raggi
infiammati ed acuti
colpisce le negre nubi,
le infrange, le distrugge, le mette in fuga
190 e rende sereno il vasto cielo,
campo beato della sua gloria ?
Equamente Alí pasciá
venne giudicato ben presto dalla Mirdita,
e Preng Lesçi, il nobile duce,
195 il capitano prudentissimo,
il patriota glorioso,
a lui si legò per la vita
e gli fu di aiuto nell'ora trista,
quale fratello. E quando non fosti veduta
200 alcuna volta tu, o nobile
stirpe dell'illustre Ghión Marco,
e non ti caricasti di onore
in ogni campo di valorosi ?
Indarno a furia di intrighi
205 adoperossi ognora il Turco
a spegnerti ; poichè dalla insaguinata
dominatrice fortezza di Orósci
tu più viva che mai e più forte
rifioristi e ti accrescesti,
210 come antica pianta della selva,
che guadagna in vigore ed in vita
dopo la potatura. In ogni tempo
possa tu verdeggiare e metter fuori

- 215 gjéthe t'pákë è lúle t'shúma,
se jë ti shpërësa e vëndit,
ti mprojtárëja e lirës ! — »
Këtó fijálë i thá Ali Pásha
Lléshit t'zī përpára gjíthëve,
220 kūr te mlédhëja e Janínës
me gëzím e pā ndër mëtsa
çë më t'mírë s'bëjën mëmat
mosgjakún. Atjé atë hérë
Márco Bóçarí Sulióti
225 bášh u ndódh, è përr të párën
atà dý petríte t'rréptë
u përpókjën, è pa e thënë,
fórt u déshën. Kúsh i shtýjti
prān më vónë të kjillójën.
njëri t'jëtërit në ballë ?
230 Fátí i kékj i Shkjpërīs,
çë salvón è ndjék atë
pa pushím edhë pa dhímë ;
po përr fáj, çë s'kā të fálur
të Shkjiptárëvet të vétë,
235 sè t'armíkut è të t'húajt
vésh të rrémevet i vën
è gënjështravet e 'lýre !
Në kuvënt përr l'u përméndur
pláku trím u çúa më këmbë
240 è kështú i veshgúam e nísi :
— Gëgë, è Tóskë, è Çámë, è Lábërë...
Po çë thóm ?... O jú Shkjiptarë
prej një mëmëje të línurë,
të një drúri dégë t'gjalla,
245 të, m'digjóni. Armíku i vjëtër
bërr bē të na farónjë :
do t'e shúanjë kréft ngā bóta

215 poche foglie e molti fiori,
poichè tu sei la speranza della patria,
tu la sostenitrice della libertà! — »
Queste parole le disse Alí Pascià
ad Alessandro il Nero davanti a tutti.
Allorchè nel convegno di Janina
220 con molta compiacenza lo vide fra i bravi,
migliori dei quali non ne fanno le madri
in verun paese. Ivi in quell'occasione
Marco Bóciari il Suliota
si trovò con gli altri, e per la prima volta
225 quei due falchi impetuosi
s'incontrarono e senza pur dirselo
amaronsi fortemente. Chi mai li spinse
più tardi adunque a trovarsi
l'uno di fronte all'altro?
230 La sventura dell'Albania
che la persegue di continuo
senza tregua e senza pietà;
ma per colpa imperdonabile
degli stessi Albanesi,
235 che del nemico e dello straniero
prestano orecchio alle menzogne
ed ai loro detti ingannatori!
In una memoranda riunione
il vecchio eroe levossi in piedi
240 e da tutti ascoltato, così prese a dire:
— Gheghi e Toski e Ciámi e Liápi...
Ma che dico mai?... O Albanesi,
nati da una stessa madre,
rami vivi dello stesso albero,
245 uditemi. Il nemico antico
ha giurato di distruggerci;
vuole cancellare per sempre dalla terra

- émbrin t'ënë, edhë Halldúpë
do sã l'bënemi me kóhë ;
250 sè shpërësë ushkjén në zëmbrë
túe përpjitur neve t'fórtit,
véhten prãn të përtërinjë,
po si kúsh lëngón prej dérgjes
è gënjéhet túe kujtúar
255 se me gják të ndo një djáli,
të dukúam në dëjë t'vétë,
münt të marrnjë prap fukjîn
çë po véte túke e lënë.
'Disã jûsh tashtí ndër védi
260 do të thónë : « O plák vrasór,
përsè tí na shtýpe è ndrýdhe ?
Përsé príshe t'parët t'anë ?
Përse vëndet na shkretove ?
Mírë, po ! Këtò padī
265 ünë í márr mbí kókën t'íme
è ju thóm : — 'A te një míll
münt të rrin dý shpáta báshk ?
Në s'u kísha sjéllë ashtú
do t'e kísha mík Sulltánín !
270 Vráva, préva, dógja fsháte ;
zúra vënde me fukjī,
(s'e mohónj !); pushtétin t'ím
è sgjeróva akjë sã mûnda,
edhë páta dórë të hëkurtë
275 për t'í dënë atij kjëndrésën
çë m'i dúhej. È si ndrýshe ?
Û një gjînde, n'fárë è físe
të shpërdáme é pa bashkim
as te nómet è te fëja,
280 dështa t'bëja një, si e njëshme
është për gják è për të rrjédhur.

il nostro nome e Haldúpi
vuol farci diventare col tempo;
250 poichè nutre speranza in cuore
che, inghiottendo noi che siamo forti,
possa ringiovanire,
come colui che languisce per lunga malattia
e s'illude pensando
255 che col sangue di un giovane,
indotto nelle proprie vene,
debba riacquistare la forza
che a poco a poco lo abbandona.
Molti di voi ora fra se stessi
260 diranno: « O vecchio assassino,
perchè ci hai calpestati ed oppressi ?
Perchè hai distrutti i nostri capi ?
Perchè hai disertate le nostre regioni ?
Sta bene ! Tali accuse
265 io le prendo tutte su di me
e vi dico : Nello stesso fodero
possono stare insieme due spade ?
Se non mi fossi condotto in tal guisa,
lo avrei amico ora il Sultano !
270 Ho ucciso, ho scannato, ho bruciati villaggi,
mi sono impadronito con la forza dei territori,
(non lo nego !), il mio potere
l'ho esteso per quanto ho potuto,
ed ho avuto una ferrea mano
275 per dare ad esso la resistenza
necessaria. E come altrimenti ?
Io una gente in tribù e stirpi
divisa, e discorde
anche nelle leggi e nella religione,
280 ho voluto rendere una, così come una
essa è per sangue e per origini.

- Ndóshta mündej me të bût ?
S'bëndet léhtaze Shkjiptári.
Për të tílla púnë, o tríma,
285 dúbet shkóp te dóra e t'úrtit.
Kúsh m'è dhá këtë të dréjtë ?
Një njeri si edhë të tjerët
nuk jám ünë, jú e kuptóni :
Végle jám në dórë t'Zólit,
290 çë më sglódi ndër disā
për të mbúshur è t'mbarúar
një këshíll të lárt të 'tj.
Te një kóhë aí tré vétë,
tré Shkjiptārë i ndzóri shéshit,
295 të dëflójen se vigáni
i tmeróshëm i Stambóllit
i kã këmbët deltináke.
Ngã atá tré jám ünë, è pátsha,
túke pásur júve shókë,
300 trimërin e Mahmúd Páshës,
fálin dhë t'Mehmét Alíut ;
è po dálsha për mbí 'tà,
të famáset bóta e tërë,
kúr të shóhnjë se çë ziarr
305 do të héth midis Turkjis.
Rãm të prápësmít nën sgjédhë,
é do t'çóhemi të párët
me shpagím edhë me ndër.
Atë hérë edhé prej méjet
310 lè t'e márrnjë uhān e gjákut
kúsh më njéh të dëtyrúam ;
po besónj se, në kuzóft,
zëmbra é dóra do t'i drídhen — ».
Kështù fóli i mádhi plák,
315 edhë Llëshi i zī u përgjégj :

Potevo forse riuscirvi con le buone?
Non si acqueta facilmente l'Albanese!
Per imprese tali, o valorosi,
285 è necessario il bastone in mano del savio.
Chi diede a me un tale diritto?
Un uomo simile agli altri
io non sono, e voi ben lo intendete;
sono strumento nelle mani di Dio,
290 il quale me fra molti elesse
per mettere in atto
un suo alto consiglio.
In uno stesso tempo egli tre uomini,
tre Albanesi, ha suscitati,
295 per dimostrare che il colosso
orribile di Stambul
ha i piedi di creta.
Io sono di quei tre, e così possa avere,
avendo voi per compagni,
300 il valore di Mahmud pasciá,
la fortuna di Mehmet Ali
e possa superare l'uno e l'altro,
affinchè si meravigli il mondo intero
nel vedere quale fuoco
305 io saprò lanciare in mezzo alla Turchia.
Siam caduti gli ultimi sotto il giogo,
e risorgeremo i primi
con vendetta e con onore.
Allora venga da me
310 a soddisfare il proprio credito di sangue
chi vorrà riconoscermi qual debitore;
ma io credo che, ove mai qualcuno ardisca
sentirà venir meno il cuore e la mano! — ».
Così disse il gran vecchio,
315 ed Alessandro il Nero gli rispose:

- Ësht e búrrit é për búrra
fjála e jóte, o zotëri!
Jám shkjiptār edhé, prej Zólit,
ugā Mirdita è l'gjíth e dīn
320 sé Mirdítësi s'e fál
kūr è kūr ubān e vétë.
Po të thóm se sót u tÿj
do të !fálëja edhé gijákun
e t'trè djlmëvev çë kām,
325 drítë l'sÿvet tek e lárta,
trÿjë e Oróshit. Bésën l'íme
të jáp ünë se prej téjet
nuk largónem, gjër çë frÿmë
do të kēm !... — » Këshlù të gjithë
330 fjálën dhánë edhè u betúan,
é ndër l'jërë hÿlli i Súlit
Márco Bóçari : — Për várret
e deshmorëvev è n'ëmbër
të të párëvev të vëndit
335 é të plékjëvev të mlédhurë,
ünë edhé, ò Visír, bënj bē
se me tÿj, te lúfta e shëjte
çë kē zënë për shpëtúmin
e të vjëtrit dhë të dáshur,
340 edhé na me zëmbër é shpÿrt
sót bashkónemi për jétë
é për déke ; é ti në dòrë
do t'na kësh kūr dó, si pállë
çë nuk théhet... E dī Súlin !... — »
345 — « Klóft e lúme gója jóte
kapitán ! — » i thà Alí Pásha.
« — E dī Súlin se nuk jipet,
edhé tÿj se jë i pamúndur.
Të luftóni báshk me múa,

— È da forte e per i forti
il tuo discorso, o signore.
Sono Albanese e, per grazia di Dio,
della Mirdita, e tutti lo sanno
320 che il Mirditese non rinuncia
al proprio diritto di vendetta.
Ma io ti assicuro che oggi per te
perdonerei anche il sangue
dei tre figli che ho,
325 luce degli occhi, nell'alta
fortezza di Oroshi. La fede mia
ecco ti dò, che dal tuo fianco
non mi allontanerò mai finchè del fiato
mi resterà! — » Così tutti
330 diedero la loro parola e legaronsi con giuramento
e fra gli altri l'astro di Suli,
Marco Bòçari: « — Per le tombe
dei martiri ed in nome
dei capi del luogo
335 e degli anziani riuniti in assemblea,
alla mia volta, o Visîr, ti giuro
che teco, nella santa lotta
che hai iniziata per la libertà
dell'antica ed amata patria,
340 anche noi col cuore e con l'anima
oggi ci uniamo per la vita
e per la morte, e tu in mano
ci avrai sempre come una spada
che non si spezza.... Tu conosci Suli! — »
345 « — Sia benedetta la tua bocca,
o capitano! — » gli disse Alî pascià.
« — Conosco Suli che non si arrende,
e conosco te che sei invitto.
Combattete al mio fianco,

- 350 é ngā maja e sbënt Ilīs
è ngā Kjáfa e lavduróshme
trimërëshat bīja t'Déspos
é të fórtat mbésa t'Móskos
do t'kénákjen túke pār
- 355 të pērhiékurit ndë vónë
të kulshédrës të malkúarë! — »
Po kështú s'u ndā kuvëndi,
përsé vónë u shtý ndër këngë.
Gjelósh Lútsa é Gúrash Ûjka
- 360 kráh më kráh u zún, pas dókës
edhé e nisën tue përthënë
njëri fiálën e atij t'jétërit :
« — Si një hýll në Shkódrë dólli
Ibrahím pashá Bególli,
- 365 edhé trimat i thërrét
të luftójën për shëndét,
për shëndét të vëndit t'ënë
si të gjithë e pátëm thënë.
Túrku várgujít diftón;
- 370 të na sjéllnjë turp kujtón.
Do t'përésim tue bër fjálë
si t'ndalónet ajó válë ?
À do t'rrim tue kuvendúar
ngā munt kémi të shpëtúar ?
- 375 Àh të jétës déken vëm
márre vëndit mos t'i lëm !
Mëmë e dáshur ë ky dhë
e përmállshëme për në;
na kā dhënë t'ëmbjë ushkjésë;
- 380 na kā rritur me kujdés;
është një váizë e dishirúame,
néve shkjýmit e kushtúame;
në 'të u kémi na dëfrýer

350 e dalla cima di Sant'Elia
e della gloriosa Chiafa,
le eroiche figlie di Despo
e le forti nepoti di Mosco
gioiranno nel vedere
355 finalmente l'agonia
del mostro maledetto! — »

Ma non si sciolse così l'assemblea,
che si protrasse fino a tardi coi canti.
Gjelósh Lutsa e Gurash Ujka,
360 secondo l'uso, misero il braccio l'uno sul collo dell'altro
ed incominciarono il canto, ripetendo
l'uno il verso che l'altro diceva :

« — Come un astro si levò da Scutari
Ibraim pascià Bególi
365 e chiamava i valorosi
a battersi per la salvezza,
per la salvezza della patria nostra
così come tutti ne abbiamo il dovere.

Il Turco le catene ci mostra,
370 egli pensa di recare a noi affronto.
Vorremo attendere facendo discorsi vani
circa i mezzi di trattenere quell'onda ?

Ovvero staremo discutendo
per quale via possiamo sfuggire ?
375 Ah la morte alla vita preferiamo,
pur di non lasciare onta alla patria !

Madre amata è questa terra,
piena di affetto per noi ;
ci ha dato il dolce nutrimento,
380 ci ha allevati con molta cura ;
essa è una vergine desiderata
consacrata tutta a noi ;
in lei troviamo ogni soddisfazione

- é të bût kemi ulnjÿer.
- 385 Kúsh ë dëndërr, kúsh ë bÿr
çë s'ëp gjákun me e pështÿr?
Lúfta hëret u fÿlhúa ;
ndëri i jÿnë shpëjt u shtúa,
I prin trímat Ibrahími
390 e ndān túrreja é guzími.
Shkón i rrépët si shtërgátë ;
vetëtón e plíra shpátë.
Çë s'përitën Túrkjit gjétën ;
disā jikën, disā mbétën,
395 disā mbétën për gjíth mónë
t'íshë e májme tóka e jónë.
Te ku jë Pasván kusāri ?
Éja è dzè kjÿsh ë Shkjiptāri ;
è Sulltānít éts é í thúaj
400 se këtú nuk jét i húaj! — »
Si përhërë, e vjétra këngë
ngā të gjíth edhë u pëlkjÿe,
Gégë e Tóskë, è pas atÿre
préku kjésten Márka Prënga
405 trím i Oróshës shúme i rÿ,
nga fëmija e flamurārit
edhë thá me zë të búkur :
— Drídhët tóka, drídhët máli ;
thót Gjón Márku ngā shën Pāli :
410 Ëmër kā këtú Mirdítë
çë luftón è nátë e dítë
po për ndër è për lirÿ
të së tërës Shkjiperÿ.
Ësht këjój Mirdíta e sdátë
415 çë luftón è dítë è nátë ;
ç'as një hërë s'ú kā shtrúar ;
ç'e là nāmin túe luftúar.

e in lei abbiamo delibata la mitezza.
385 Chi è quello sposo, chi è quel figlio
 che non dà il suo sangue per salvarla ?
Assai presto ebbe principio la pugna ;
l'onore nostro tosto si accrebbe.
Ibraim precede i valorosi,
390 lo distinguono l'impeto e l'ardimento.
Passa violento come una tempesta ;
scintilla la sua spada insanguinata.
I Turchi trovarono ciò che non si aspettavano
molti fuggirono, molti rimasero,
395 molti rimasero per sempre
ad ingrassare il nostro suolo.
Dove sei tu, Pasván il ladro ?
Vieni a conoscere chi sia l'Albanese,
ed al Sultano va a riferire
400 che qui non può risiedere uno straniero ! — »
Come sempre, l'antica canzone
piacque ancora una volta a tutti,
Gheghi e Toschi, e dopo di quelli
toccò la cetra Marco Prenga,
405 un forte assai giovane di Orosci,
della famiglia del portabandiera,
e disse con bella voce :
— Trema la terra, trema il monte ;
dice Ghion Marco da San Paolo :
410 Questa è la terra della Mirdita,
il luogo dove si combatte notte e giorno,
per l'onore e per la libertà
di tutta l'Albania,
É questa la franca Mirdita
415 che combatte giorno e notte ;
che non si è mai arresa,
che è celebre in guerra.

- Për mbi shkrépat áfër kjíellit,
ku shkëlzén kuróra e díellit,
420 çérdhen bën ajò shkjpónjë,
çë po e véhtes s' 'sáj klé zónjë ;
é rrón mëtsi, trím me flétë
madhështör é i lír si mbrét,
po si káli ndépër rë,
425 i pashálë edhè i pafgré.
Për së lárugu armíku ngéli ;
tókën t'íme nuk e shkéli.
Mbí Giòn Márkun s'ká të pâr...
Mbrétin kam për ligjëtár !
430 Ésnt e lígjës këtú vëndi ;
është i t'úrtëvet kuvëndi ;
vëndi i fort i fës s'lëtínit
thróni i lárt i Dukagjínit.
Kūr kushtírímín kíét Oróshi,
435 rrókin púshkat Shála e Shóshi ;
të tré vllézërit bashkónen ;
mbí Halldúpin vrík lëshónen,
e fatósi i Malësis,
mík i armíkjëvet t'Turkjís,
440 nuk vonón, e kám tæk ána,
të pamúndur trím si Zána ;
të rrëmbýeshëm si duhía
të kët ëmbër Shkjpëría ! — »
Kūr e sósi, brohorítën
445 trímat gjíthë edhè e lëvdúan
me të dzët, è Llèshi i zí
mbí të tjéret i kënákjur,
i bërtíti : « — Klóft bekúarë
tëmlí i nënës çë t'ushkjéu,
450 mëts i dásht, edhè ëmri i jýt,
po me atë të zotëris

In sulle rupi vicino al cielo,
dove rifulge la corona del sole,
420 il nido fa quell'aquila
 che fu sempre padrona di se stessa,
e vive il bravo, giovine forte,
altero e libero come un re;
 come il cavallo fra le nubi,
425 senza sella e senza freno.
Stette, lontano il nemico dubbioso;
il suolo mio non l'ha mai calpestato.
 Non v'ha alcuno su Ghiòn Marco...
 Il Sultano è mio tribtaurio!
430 É questo il luogo della giustizia;
è qui l'assemblea dei saggi;
 il luogo forte della fede latina;
 il trono superbo di Ducagino.
Quando gitta il grido di allarme Oroschi,
435 Shala e Shoshi impugnano i fucili;
 i tre fratelli allora si uniscono,
 sul Turco piombano d'improvviso;
ed il campione delle grandi montagne,
l'amico dei nemici della Turchia,
440 non indugia, lo ho accanto,
 invitto eroe senza pari:
violento come il turbine,
affinchè abbia nome l'Albania! — »
 Quando egli tacque, lo applaudirono
445 tutti i presenti e lo lodarono
con molto calore, ed Alessandro Nero,
soddisfatto più di ogni altro,
gli gridò: « — Sia benedetto
il latte della madre che ti ha nutrito,
450 o caro giovanetto, ed il nome tuo,
insieme a quello della signorile stirpe

- çë nderón më këngën t'ënde
ndër po pást kurdò më t'árdhur! — »
Züri këngën atë hérë
- 455 Hasàn Nùri prej Bushátit :
« — Mahmùd Pásha, búrri i dhëut
njíhet farë e Skanderbéut ;
e të dylit, jò e të pàrit,
gják í Bálshës kordhëtàrit.
- 460 Po si trími í máth, me pállë
zókut t'kúrvës í rri m'bállë.
Kā me 'të Lékë é Shkodránë
të Krështërë è Mysyllmánë
é Mirdítasë è Maltsōrë
- 465 ç' ushtërít í zën me dórë.
U ndā zëri, fjála u ndā ;
Shkódrës Túrku ndëshë í rā ;
tre Vezíre ndër të párë,
nëndë è nëndë pashalláre.
- 470 Po kiytëza s'mírret dót,
púnë e mádhe e t'mádhit Zót!
Brënda asāj me shtatëdhétë
è dý búrra të vértétë
ësht Mahmúdi, si drangúa.
- 475 « — Kùsh dó t'bjérë sót mbí múa ?
Í vjén rëndë të jetónjë!
Shúmë í lódhét ë të rrónjë! — »
Ndëpër thépa t'trūyës s'mésit,
çë më t'sbárdhur të mëngtësit,
- 480 ngjër çë skúkjet perëndími,
vështrón fúsha è mále trími ;
mále e fúsha aí vështrón,
rréth é rrótul shënjí í shkón ;
shënje mérr è shënje kjét,
- 485 è për lúftën dítën prét.

che tu onori nel tuo canto,
abbia sempre onore nel tempo venturo! — »

- Incominciò allora a sua volta
455 Hasan Nuzi di Bushati:
« — Mahmud pascià, il forte della terra,
è ritenuto come discendente di Skanderbeg,
del secondo, non del primo
sangue del valoroso Balsha.
460 Ma come il grande eroe, egli con la spada
affronta il figlio della cortigiana.
Ha con sè Lechi e Scutarini,
cristiani e musulmani,
e Mirditesi e Malisori
465 che afferrano gli eserciti con le mani.
Si sparse la voce, si propagò la nuova:
il Turco ha assalita Scutari.
Tre Visîr tra i principali;
nove e nove pascià.
470 Ma la fortezza non si può prendere,
opera grande del gran Dio!
Dentro di essa, con settanta
e due uomini veri
sta Mahmud come un dragone.
475 « — Chi vuol combattere oggi con me?
Certo egli deve essere annoiato della vita;
stanco di esistere egli deve essere di certo! — »
Fra i merli della torre centrale,
dalla prima alba
480 finchè s'imporpora l'occidente,
i piani e i monti osserva l'eroe;
monti e piani egli osserva,
per tutti i dintorni va il suo segnale;
segni riceve e segni invia,
485 ed il giorno della battaglia stabilisce.

Díta e prême akjë e përfiturë
po sã dóllí, è s'ísh e rrfiturë,
kūr luáni u súl ngā kódra ;
kūr u çua më këmbë Shkódra,
490 è ngā bjëshkat si skjyferë
rãn mbí Turkjit më një hérë
të pamúndurit luftarë
atà búrra, búrrash fárë,
çë s'í lánë málit márdhë
495 por u ndãn me fákje t'bardhë ;
për të tsílët ndër kã vëndi,
Hóti, Grúda edhë Këlmëndi ;
për të tsílët nãm po páti
Shkrél, Posrípë edhë Kastráti ;
500 për të tsílët i shkón fjála
Púka, Réçi, Shóshi è Shála.
Po ndër t'jërë ashtù sí dríta
vetëtón, shkëlzén Mirdíta.
— Bíni, métsa ! Búrra, bíni !
505 Bëni plójë ashtú si díni !
Vríni Túrkjë è mós pushóni,
ngjër çë vëndin të liróni !
Érret áiri túe gjëmúar
ngā një mjégullë i mbulúar
510 si í përgjákëm fshíhet díelli ;
dúhmës s'týmit s'dúket kjíelli.
Ngā ajò mjégullë ánë è kãnë
gufón zjármi po si rãnë ;
héth ajó ngā do shkrepítima
515 è rrufë me bumbullíma.
Po nga Būna flákat çóhen,
edhë válët ndrítësóhen.
Dríta e túrbullë, újël t' pák,
të pák újë è shúmë gják.

Il giorno stabilito tanto atteso
appena era spuntato e non era molto innanzi,
quando si scagliò dal colle il leone,
quando si levò in piedi Scutari,
400 e dalle alpi, come sparvieri
caddero sui Turchi ad un tempo
gli invitti guerrieri,
quei forti figli di forti
che non lasciarono mai vergogna al loro monte,
495 ma riuscirono sempre vincitori;
per i quali gloria ha la patria :
Hotti, Gruda e Clemendi;
per i quali essa ha avuta sempre fama :
Skreli, Poripa e Kastrati;
500 per i quali la sua parola è tenuta in conto,
Puka, Reci, Shoshi é Shala.
Ma fra tutti, come la luce,
folgora e rifulge la Mirdita.
« — Date addosso, o giovani! Addosso, o forti,
505 Fate strage così come siete avvezzi!
Uccidete Turchi e non cessate
fino a che non avrete liberata la patria!
Si oscura l'aere tuonando,
da una nube avvolto,
510 come insanguinato si nasconde il sole;
per il gran fumo non si vede il cielo.
Da quella nube da ogni parte
sprizza il fuoco come pioggia;
lancia essa da ogni lato fulmini
515 e folgori con tuoni.
Ma dalla Bojana levansi fiamme
e le onde si illuminano.
Torbida è la luce, scarsa l'acqua,
acqua scarsa e sangue in abbondanza.

- 520 Lúndrat dígjjen è pëlsasin,
dígjjen TúrkJit è bërlásin ;
hídhen tók te lúmi è xýten ;
s'ká shpëtím ; të tërë mbýten.
Brímën kjét si Kastrióti
- 525 Mahmúd Pásha : « — Me në Zóti !
Bíni, djélmë, è në vënt t'ónë
trétet Túrku për gjíth mónë.
Túrku u trét, u fík, u shúa.
Kúsb po vjén ? Û ndíhmë s'dúa.
- 530 Vjén e Némtses ushtëria...
S'ísht për Némtsen Shkjipëria !
Kétó fúsha fórt pjellóre
kétó bjéshka gjelbëróre,
dëshirón t'i márrnjë ajò ;
- 535 i kërkon, në dórë i dò.
Por i kót i dél dëshiri ;
s'ë i luánit kjëngj i biri !
Po për në, për në po jánë
fúshat t'óna, málet t'ánë ! — ».
- 540 Me pëlkím të pandalúashëm
u përitën ngā të gjíthë
kétó fjálë. Po nuk kjéshi
Alí Pásha, è në mejtím
rríj è vétullash i vrërët,
- 545 vét me védin túe kujtúar :
— Ësht një várrë e pashëróshme
për Shkjiptarët Máli i zì,
sé këlyshët e Moskóvit
prápa e kánë aríun e bárdhë,
- 550 çë vërrën te perëndími
me të mádhe dík è i shtýn
të guzójën kúndra nësh.
Po kë kémi ná ? Kë pátëm ?

520 Le navi bruciano e scoppiano,
bruciano i Turchi ed urlano;
buttansi nel fiume e s'immergono;
non v'ha salvezza, tutti affogano.
Lancia il suo grido come il Kastriota
525 Mahmud pascià : « — Iddio è con noi !
Date addosso, o giovani, e dalla patria nostra
fuggirà il Turco per sempre.
Il Turco fuggì, venne meno, si spense.
Chi giunge ora ? Io non chiedo aiuto.
530 Viene l'esercito dell'Austria...
Non è per l'Austria l'Albania !
Queste pianure fertilissime,
queste montagne verdeggianti
essa brama di possedere;
535 le cerca, le vuole in suo dominio.
Ma vano è il suo desiderio;
chè non è agnello il figlio del leone !
Per noi soli, per noi soli sono
queste pianure ed i nostri monti ! — »
540 Con piacere irrefrenabile
furono accolte da tutti
queste parole, ma non ne rise
Alì pascià e pensoso
se ne stava e con fosche ciglia,
545 fra se stesso dicendo :
« — É una ferita insanabile
il Montenegro per gli Albanesi;
poichè i cagnotti della Russia
hanno alle spalle l'orso bianco
550 che tiene lo sguardo rivolto ad occidente
con grande cupidigia e li spinge
ad osar tutto contro di noi.
Ma noi chi abbiamo ? Chi abbiamo avuto ?

- Kë do t'këmi kurr për shók ?
555 Kë do t'këmi kurr për ndíhmë ?
Fárë e vjétre edhë e harrúame
ngā ató gjínde ç'e kánë ëmë,
ësht e jóna, te gjíthë ánët
po me armíkjë è me të húajë
560 e rrethúarë... Të pabésë,
sí po klénë atà dikūr,
sí gjíth mónë edhë do t'jën,
edhë sót na dúallën Grékët,
të panjóhshëmë è të póshtërë,
565 lavdaçarë è vërtëllítsë,
gënjeshtarë edhë të rrëmë.
Sā më shúmë dúan prej nësh
sā më shúmë edhë na vjédhin,
túe na dënë kurr mosgjë.
570 Të tsoptúamë edhë të ndārë,
përtëj dëjtit, Italiánët
s'è kuptójën sót për sót
sā për 'ta do t'jët i vjéfshëm
i Shkjiptarëvet shpëtími.
575 Rrëgji i Nápulit njëmënt
e kā vënë pák ndë sý ;
po s'guzón, edhë kënákjet
me shpërësa è dishíríme.
Kë do t'këmi kurr për shok ?
580 Kë do t'këmi kurr për ndíhmë?... — »
Márko Bóçari ndërsā
kjít këngën, edhë tók
rréth atíj u mlódën trímat :
« — Ftuturò te i rrímti kjífell
585 shënj i shëjt i lýem me gják
eë te ndëri na përsífell,
dýke ndézur djálë è plák ;

Chi avremo mai per amico ?
555 Chi avremo mai come sostegno ?
Razza antica ed obliata
anche dalle genti che la ebbero madre
è la nostra, da ogni parte
da nemici e da stranieri
560 circondata... Sleali,
come sempre sono stati
e come sempre saranno,
anche oggi si sono a noi rivelati i Greci,
ingrati ed abbietti.
565 millantatori e cialtroni,
ingannatori e bugiardi.
Pretendono da noi quanto più possono
e quanto più possono ci rubano,
senza mai darci cosa alcuna.
570 Divisi fra loro e scissi,
di là dal mare, gli Italiani
non comprendono ancora
quanto possa esser utile per loro
la libertà degli albanesi.
575 Il re di Napoli, a dir vero,
ci ha pensato su alquanto,
ma non osa e si contenta
sol di speranze e di desideri.
Chi avremo mai per compagno ?
580 Chi mai avremo per aiutato ?
Marco Boçari in quel mentre
sciolse il canto ed in folla
attorno a lui accorsero i guerrieri ;
« — Sventola nel cielo azzurro,
585 o sacro segno insaguinato,
che ci precedi nel campo dell'onore,
infiammando i giovani ed i vecchi,

- sè jë shëmbëll i lirīs,
se jë drítë e Shkjpërīs.
- 590 Kūr të hápesh me akjë fórrë
tyj armíku t'shéh ndër në
fárë t'rréptish Arbënórë,
çë s'u múndën kūr në dhë,
shtátí i ngjéthet, tue kújtúar
- 595 sã të fórt i kémi shúar.
Ku m'e kékje lúfta zíen
súlen búrrat, si u klè thënë.
Gjithë atà çë rréth të bfen
të bekójen më të rënë;
- 600 sè për tíj me dashurí
vdésin djèlmë è plekjërí.
Kúsh ë trím të shtréjten gjéllë
për tíj jép è s'dhëmbet fáre ;
si ndër tým è zjám i shtjéllë
- 605 ti, mbí krýe, si shkjípe i váre,
çë kūr mjégulla oshtín
'báshk me drédhën fërshëllín.
« — Púnët t'ona akjë të shkjúame
ti rréfèn edhè se s'flét,
- 610 è lëvdín e paharrúame
t'atíj dífi t'Krújës mbrét
çë pa u prëjtur kūr, luftói
è ngã Túрку dhéun lírói.
Mbi të dáshtën trévë t'onë,
- 615 è mbí málet, dítlë è nátë,
è mbí fúshat për gjíthmónë
dêrdhe sílën si nj'urátë,
sè jë hylli ti i lirīs
ç'i jép drítën Shkjpërīs — ».
- 620 Nuk kísh hështur, kūr ngã zëmbrat
e luftárëvet të ndézurë

poichè tu sei il simbolo della libertà,
poichè tu sei la luce dell'Albania.

590 Allorchè svolgerti così maestoso
ti vede il nemico in mezzo a noi,
stirpe di arditi Albanesi,
che non furono vinti giammai,
tutto rabbrivisce, pensando
605 a quei forti che gli abbiamo spenti.

La dove più orrenda ferve la pugna
si avventano i valorosi, come è loro dovere.
Tutti coloro che ti cadono intorno
ti benedicono cadendo ;

600 che per te ben volentieri
muoiono e giovani e vecchi.

Chiunque si sente eroe la cara vita
dà per te e non se ne lagna :
mentre spiegato tra fumo e fuoco
605 tu sul capo di ognuno ti libri, come aquila,
che al tuonare della nube,
insieme col turbine stride.

Le nostre imprese così illustri
tu narri, quantunque ti manchi la parola,
610 e la gloria indimenticabile
di quel grande che fu re di Kroja
e che combattè senza mai riposare
e liberò la patria dal Turco.

Sull'amata regione nostra
615 e sui monti, di giorno e di notte,
e sulle pianure, in ogni tempo,
versa il tuo splendore come una benedizione,
poichè tu sei l'astro della libertà
che dà luce all'Albania — ».

620 Non aveva ancora finito, quando dal cuore
dei guerrieri, infiammati

- prej të bñndurit, një thirmë
dólli e lartë, è n'atë rāsë
thá çenjëri : « — Bésë ù kám
625 të patúndure è të plótë
se, me munt è të përpjékur
t'Alí Páshës edhé t'ánët,
do t'shpëtónjë Shkqipëria
sā më shpéjt. Ò Zot, e páfsha
630 atë dítë edhé e trashgófsha
me fëmijë, è míkjë, è shókë! — »
Po ajó fjálë s'u mbarúa
atë hérë, pas të shkrúames
çë ngë shlýhet. Gójë më gójë
635 néve arrü nj'e thënë e vjétrë :
« Zóti e príshi armíkun mëntësh
më përpára se t'e príshëj.
Një shkqipónjë af gërgfti
edhé sýt ajó i gërréu.
640 Mísht e 'lìj e hëngrën sórrat.
Pláku u nís ngā perëndími
edhé flámurin e Gjérgjit
prap è ngréhu në brég të dëjtít.
Shúmë e drédhurë éra frýjtí,
645 mbrúri i flámurit u shkúnt.
Lúftë e mádhe te gjithë ánët ;
bóta e tërë e plírë u bë.
Mbí 'lë vdëkurit te fúsha
kórba e sórra po gëllásin ;
650 mbi të vdëkurit te málet
rrin shkqipónjat è përbñnden.
Ësht i máth rrézíku, o búrra.
Nuk shpëtóni pa bashkím !
Ësht i máth rrézíku, o burra.
655 Fórt u mbáni n'míkjësi

dall'ammirazione, un grido
eruppe altissimo, ed allora
vi fu chi disse: « — Io ho fede
625 salda e completa
che, con le fatiche e con gli sforzi
di Alì pascià e nostri,
l'Albania riacquisterà l'indipendenza
al più presto. O Dio, fa che io lo veda
630 quel giorno e che lo goda
con la famiglia, con gli amici e con compagni! — »
Ma quella parola non si avverò
allora, giusta il fatale decreto
che non si cancella. Di bocca in bocca
625 giunse fino a noi un antico detto:
« — Iddio rese demente il nemico
prima di perderlo.
Egli molestò un'Aquila,
ed essa gli cavò gli occhi.
640 La carne di lui la divorano le cornacchie.
Il vecchio mosse dall'occidente (8)
e la bandiera di Giorgio
sollevò di nuovo sul lido del mare.
Assai vorticoso soffiò il vento;
645 l'asta della bandiera si scosse.
Grande guerra da ogni parte;
tutto il mondo è insanguinato.
Sui morti nelle pianure
corvi e cornacchie gracchiano;
650 sui morti nelle montagne
stanno le aquile e si meravigliano.
È grande il pericolo, o uomini;
senza unione non isfuggirete!
È grande il pericolo, o uomini.
655 Tenetevi stretti all'amicizia

çë po mbājti Skanderbëgun! — »

- Pāk, a kréjt aspák kuptónet
se çë vjën më rār e kóha
do t'e shtjéllnjë è t'e sbulónjë
660 më të fshéhurin vehshtrím,
pas t'kjillúamit. Ësht e díturë
sót si sót sè, n'Tepelèn,
kūr ísh trími shúmë i rī,
një ngā t'várfërit e Zótit,
665 çë ngā aì, në vënt të hóllash,
se nuk kísh, të gjítha t'strókës
páti súmbullat e 'rgjëndëta,
i kalzói disā ngā atò
ç'edhè kíshën për të klënë
670 ndër të tjëra túke i shtúar :
« — Kā për t'árdhur një pas tëje
ëmbri i t'stílit Ismáil,
è me t'mírë è me të bút
për të nísur pràp è n'rrúgë
675 ká m'e vënë púnën t'ënde ;
aì vét si ti, kūr plák
tì të jësh, te mája e ndërit,
aì vét si tí i pafát,
kūr m'i máth se ti të dúket
680 si n'kufi të móshës st'tíj,
fórt më i máth me të vërtëtë,
sā në bótët për gjíth mónë
do të jët ngā gjíth i njóhur,
è i lëvdúar edhè ngā gjíth
685 trím i dýt i Shkjípëris,
pas të lúmit Skanderbëg !

che fu sostegno a Skanderbeg! — ». (9)

Assai poco o niente del tutto s'intende
quale ne sia il significato, ed il tempo
ne spiegherà e ne metterà in evidenza
660 il più riposto senso,
secondo i fatti. È però saputo
anche oggi, che in Tebelèn,
quando l'eroe era giovanissimo,
uno dei poveri di Dio
665 che da lui, in luogo di monete,
chè non ne aveva, tutti del giubbetto
ebbe in dono gli argentei fermagli,
gli manifestò molte cose di quelle
che sarebbero avvenute in seguito,
670 aggiungendo fra altro :
« — Verrà un altro dopo di te,
il cui nome sarà Ismail,
e con le buone e con la mitezza
imprenderà di nuovo ed in atto
675 metterà l'impresa tua;
anch'egli come te, quando vecchio
sarai, nel massimo della gloria;
anche egli sventurato come te,
quando apparirà di te più grande
680 quasi in sull'estremo limite della vita;
assai di te più grande in vero,
sì che in terra per sempre
sarà da tutti riconosciuto
ed ancor da tutti lodato
685 come il secondo campione dell'Albania,
dopo il glorioso Skanderbeg!